

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра психології та соціальної роботи**

Бенцал Ігор Іванович

**Маніпулятивність у повідомленнях про ТЦК та мобілізацію в алгоритмах
фейсбуку/ Manipulativeness in messages about Territorial Recruitment
Centers and mobilization in Facebook algorithms**

Спеціальність: 053 Психологія
освітньо-наукова програма Психологія
кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконав студент
групи ПСЗ-21
Бенцал Ігор Іванович

_____ *підпис*

Науковий керівник:
доктор філософії у галузі психології
Липка Арсен Олегович

_____ *підпис*

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2025 р.
Завідувач кафедри

_____ А.Н. Гіряк
підпис

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕМОЦІЙ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У МЕХАНІЗМАХ ВПЛИВУ НА ПОВЕДІНКУ КОРИСТУВАЧІВ ФЕЙСБУКУ	7
1.1. Систематизація емоцій у науковому дискурсі	7
1.2. Психосоціальні механізми впливу емоційного контенту на поведінку користувачів соціальної мережі «Фейсбук»	11
Висновок до розділу 1	14
РОЗДІЛ 2. ДОМІНУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В ІНФОПОЛІ УКРАЇНИ ТА СИСТЕМНІ ОБМЕЖЕННЯ КОНТЕКСТУАЛЬНОЇ МОДЕРАЦІЇ ФЕЙСБУКУ ПІД ЧАС ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	15
2.1. Соціальні мережі як провідне джерело інформації в сучасному медіапросторі України	15
2.2. Проблема модерації контенту у фейсбуці як виклик в умовах гібридної війни	20
Висновок до розділу 2	23
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ПОВІДОМЛЕНЬ У ФЕЙСБУЦІ ПРО МОБІЛІЗАЦІЮ ТА ТЦК: ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ Й КОГНІТИВНО-ЕМОЦІЙНИЙ ВПЛИВ	24
3.1. Емоційні механізми маніпулятивного впливу контенту фейсбуку в контексті мобілізаційної тематики 2024 року	24
3.2. Динаміка емоційного контенту у фейсбуці як чинник формування громадської думки під час війни в 2025 році	38
Висновок до розділу 3	55
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах розвитку цифрових технологій соціальні мережі стали не лише основним каналом комунікації, а й ключовим інструментом формування суспільної свідомості. Особливої ваги це набуває у період російсько-української війни, коли інформаційний простір стає простором боротьби за інтерпретацію реальності.

Українське суспільство, що перебуває у стані постійної інформаційної напруги, дедалі частіше споживає новини та коментарі саме із соціальних мереж. Згідно з даними «Громадянської мережі «Опора» (2024), соціальні мережі є основним джерелом новин для понад 73% українців, тоді як частка телебачення продовжує знижуватися [19]. Таке домінування цифрових платформ у медіаспоживанні зумовлює зміщення фокусу уваги з традиційних ЗМІ до алгоритмічно керованих середовищ, в яких інформаційні потоки формуються автоматизованими рекомендаційними системами.

У цьому контексті особливої уваги потребує контент, пов'язаний із темами мобілізації та діяльності територіальних центрів комплектування (ТЦК). В умовах війни такі повідомлення мають не лише інформативний, а й емоційно-смісловий характер, впливаючи на сприйняття громадянами військової служби, державних інституцій і власної безпеки. Саме в соціальних мережах ці теми стають предметом інтенсивних дискусій, маніпуляцій та інформаційно-психологічних операцій (ІПСО), спрямованих на підрив довіри до Збройних сил України і держави загалом.

Фейсбук як одна з наймасовіших соціальних платформ в Україні (за даними Meta, понад 16 млн українських користувачів станом на 2024 рік) відіграє особливу роль у цих процесах. Його алгоритми персоналізації формують індивідуалізовані стрічки новин, які підсилюють ефект «інформаційної бульбашки», створюючи замкнуті середовища, в яких користувачі переважно взаємодіють із контентом, що підтверджує їхні власні

переконання. Таким чином, інформаційна екосистема соцмережі «Фейсбук» не лише відображає громадські настрої, а й активно їх формує.

В умовах повномасштабної війни це породжує низку викликів – від поширення дезінформації та фейкових повідомлень до використання маніпулятивних емоційних стратегій, спрямованих на деморалізацію населення. Саме тому аналіз контенту фейсбуку, присвяченого темі мобілізації та діяльності ТЦК, є надзвичайно важливим для розуміння сучасних соціально-комунікаційних процесів і механізмів впливу цифрових медіа на масову свідомість.

Проблематика соціальних комунікацій у цифровому середовищі досліджується у працях вітчизняних і зарубіжних учених – зокрема, М.Маклюєна, Г. Лассвела, М. Кастельса, О. Литвиненка, Г. Почепцова, В. Кириченка. Г. Лебон аналізував, як формується колективна свідомість, чому люди в групі втрачають індивідуальність і стають більш імпульсивними та емоційними. Формування віртуального натовпу шляхом маніпуляції свідомості населення та віртуалізацію сучасного суспільства і роль в цьому процесі соціальних мереж досліджували І. Свідерська, К. Коган, Є. Прохоренко, С. Романенко, А. Фомін, В. Щербина. Питання емоційного впливу медіа, маніпулятивних технологій і когнітивних ефектів у соціальних мережах розглядаються у працях Д. Бойда, О. Лазуренка, В. Петрик, І. Приходька; психосоціальні аспекти взаємодії досліджували В. Москаленко, А. Гірняк, Г. Гірняк, А. Фурман. Тексти як чинник психологічного впливу на свідомість реципієнта в центрі уваги науково доробку Н. Чепелевої. Емоції як базовий механізм цифрової комунікації, відіграють визначальну роль у формуванні вірусності контенту, афективного зараження та колективної поведінки. Теоретичні моделі класифікації емоцій – від базових, які представлені у працях П. Екмана, К. Ізарда, Р. Плутчика до дименсійних і потребово-мотиваційних (Б. Додонов) – дозволяють розглядати їх не лише як індивідуальні переживання, а й як соціальні конструкти, що мультиплікуються в цифровому середовищі. У соціальних мережах емоції стають «соціальною валютою» (Дж. Бергер), рушійною силою поширення інформації та

каталізатором колективних афектів – від солідарності («Картонковий майдан», 2025) до паніки та агресії (ставлення до мобілізації як до «ворога №1»).

Однак у більшості робіт увага зосереджується на загальних тенденціях функціонування соціальних медіа, тоді як конкретні тематичні напрями, зокрема

мобілізаційна проблематика, залишаються недостатньо дослідженими.

Особливу актуальність набуває поєднання аналізу емоційного контенту з розумінням алгоритмічної логіки соціальної мережі «Фейсбук», яка визначає, який саме контент потрапляє до користувача. Врахування технологічного аспекту (механізми рекомендацій, персоналізація, метрики взаємодії) є необхідною умовою для всебічного розуміння того, як соціальні мережі впливають на сприйняття суспільно важливих тем. Усі ці зазначені чинники й зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Маніпулятивність у повідомленнях про ТЦК та мобілізацію в алгоритмах фейсбуку»**.

Об'єкт дослідження – соціально-комунікаційні процеси у соціальній мережі «Фейсбук» у контексті мобілізаційної тематики.

Предмет дослідження – психологічні особливості інтерпретації повідомлень, запропонованих алгоритмічними механізмами «Фейсбуку», про мобілізацію та діяльність ТЦК в Україні.

Мета дослідження полягає в здійсненні соціально-комунікаційного аналізу контенту у фейсбуці про мобілізацію та діяльність територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, виявлення його тематичних-змістових, когнітивно-емоційних та маніпулятивних особливостей потенційного впливу на масову свідомість користувачів.

Відповідно сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до класифікації емоцій та визначити їхню роль у механізмах впливу на поведінку користувачів фейсбуку.

2. Охарактеризувати особливості функціонування фейсбуку як соціально-комунікаційного середовища під час війни в Україні.

3. Здійснити аналіз алгоритмічних принципів ранжування та персоналізації контенту у фейсбуці.

4. Провести контент-аналіз повідомлень, запропонованих алгоритмами, про мобілізацію та діяльність ТЦК.

5. Виявити емоційно забарвлену лексику, когнітивні маркери та маніпулятивні риси в цих повідомленнях.

6. Визначити потенційний вплив досліджуваного контенту на формування суспільних установок та довіри до державних інституцій.

Методи дослідження: *теоретичні:* аналіз, синтез, узагальнення, порівняння наукових джерел із психології емоцій, соціальної психології, медіапсихології, соціології; метод інтерпретації та узагальнення для визначення закономірностей впливу соціальних комунікацій на свідомість користувачів; *емпіричні:* моніторинг соціальної мережі для збору емпіричного матеріалу щодо контенту фейсбуку; *статистичні:* контент-аналіз для кількісної оцінки тематичних та емоційних характеристик повідомлень, метод порівняльного аналізу для зіставлення повідомлень офіційних медіа і користувацького контенту.

Хронологічні межі дослідження охоплюють листопад-грудень (83 повідомлення) 2024 року та жовтень (116 повідомлень) 2025 року.

Теоретичне значення дослідження полягає у розширенні наукового розуміння феномену соціальних комунікацій у цифровому середовищі під час війни. Дослідження сприяє розвитку теорії когнітивно-емоційного впливу медіатекстів, а також поглиблює уявлення про роль соціальних мереж у формуванні колективних уявлень, страхів і патернів поведінки. Результати можуть бути використані для подальших наукових розвідок у галузі соціальної психології, медіапсихології, психолінгвістики та інформаційної безпеки.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування результатів дослідження для розробки ефективних стратегій комунікації державних інституцій у соціальних мережах, зокрема у сфері військових та мобілізаційних питань. Отримані дані можуть бути використані журналістами, медіааналітиками, психологами, комунікаційними фахівцями та освітніми установами для навчання критичного мислення, медіаграмотності та протидії інформаційним маніпуляціям.

Структура та обсяг дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (49 найменувань), двох додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 80 сторінок, з них – 65 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КЛАСИФІКАЦІЇ ЕМОЦІЙ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У МЕХАНІЗМАХ ВПЛИВУ НА ПОВЕДІНКУ КОРИСТУВАЧІВ ФЕЙСБУКУ

1.1. Систематизація емоцій у науковому дискурсі

Питання класифікації емоцій є одним із фундаментальних у психологічній науці, і, як свідчить історичний та сучасний науковий дискурс, єдиної універсально прийнятої системи не існує. Різноманіття класифікаційних підходів зумовлене складністю та багатовимірністю самого феномену емоційного реагування, яке включає суб'єктивне переживання, фізіологічні зміни та експресивну поведінку.

Звертаючись до філософського та історичного контекстів осмислення цього питання, потрібно зазначити, що філософські роздуми про природу та види емоцій (пристрастей, афектів) мають глибоке коріння. Ще Аристотель виокремлював парні протилежності (любов-ненависть, радість-сум). Стоїки зводили емоції до чотирьох основних пристрастей (бажання, радість, сум, страх), а Р. Декарт – до шести головних: подив, любов, ненависть, бажання, радість і сум. Ці ранні спроби, як правило, не розрізняли чітко мотиваційні утворення (бажання), почуття та власне емоції. В історії психології пропонувалися класифікації на основі різних критеріїв: 1) часова ознака (Т. Браун): безпосередні, ретроспективні та проспективні емоції; 2) причина виникнення (І.Кант): сенсуальні (чуттєві) та інтелектуальні; 3) ступінь узагальнення (Г.Спенсер): від презентативних (відчуттів) до вищих, відсторонених емоцій (наприклад, почуття справедливості) [17,с.21].

Сучасна психологія послуговується кількома основними теоретичними моделями для систематизації емоцій:

1. Теорії базових (дискретних) емоцій. Ці моделі ґрунтуються на ідеї про існування обмеженого набору універсальних, біологічно вроджених емоцій, кожна з яких має виразні нервові субстрати, специфічну мімічну експресію та усвідомлюване переживання. Пол Екман спочатку виокремив шість універсальних емоцій: щастя (радість), сум, відраза, страх, здивування та гнів. Пізніше цей список був розширений (наприклад, додано презирство). Керол Ізард визначив десять базових емоцій: гнів, презирство, відраза, горе (дистрес), страх, провина, інтерес, радість, сором і подив. Ізард підкреслював їхню адаптивну, організаційну та мотиваційну роль. Роберт Плутчик запропонував класифікацію за принципом «колеса емоцій», що візуалізує вісім базових емоцій, розташованих попарно як протилежності (наприклад, радість-сум, гнів-страх). Модель також ілюструє, як базові емоції змішуються, утворюючи складніші, та як інтенсивність впливає на їхнє сприйняття [17, с.52-83].

2. Дименсійні (вимірні) моделі. На відміну від категоріального підходу, дименсійні моделі описують емоції на основі безперервних континуумів (вимірів). Найпоширенішими є модель, яка вказує на валентність: ступінь приємності/неприємності переживання, і модель, яка враховує ступінь збудження: рівень фізіологічної активації або інтенсивності. Слід зазначити, що дослідження виявляють більшу кількість нюансів, припускаючи існування 27 і більше різних вимірів емоційного досвіду, які плавно переходять один в інший [6, с.452-479].

3. Класифікація за знаком, інтенсивністю та впливом. Традиційно емоції поділяють за їхнім суб'єктивним знаком та впливом на активність. За знаком виділяють позитивні (радість, захоплення), негативні (страх, гнів, смуток) та нейтральні (здивування, цікавість, очікування). За впливом на активність (за Кантом) поділяють на стенічні (збудливі): емоції, що підвищують м'язовий тонус і спонукають до дії (радість, гнів, впевненість) та астенічні

(пригнічувальні): емоції, що викликають пасивність та бездіяльність (страждання, сум, неспокій).

Окремо потрібно розглянути спробу класифікувати емоції за потребами, яку запропонував Б. Додонов. Науковець, виходячи з уявлення, що створити універсальну класифікацію неможливо, запропонував класифікацію, яка співвідносить емоції з основними групами потреб, що їх провокують:

Таблиця 1.1

Класифікація емоцій Б. Додонova

Група емоцій	Потреба/Основа виникнення	Приклади переживань
Альтруїстичні	Сприяння, допомога, турбота про інших	Співпереживання, ніжність, занепокоєння за долю.
Комунікативні	Спілкування, емоційна близькість	Симпатія, повага, вдячність.
Глоричні	Самоствердження, визнання, слава	Гордість, почуття переваги, бажання реваншу.
Праксичні	Діяльність, успішність/неуспішність роботи	Захопленість, задоволення результатом, напруження.
Пугнічні	Подолання небезпеки, боротьба	Ризик, спортивний азарт, рішучість, лють.
Романтичні	Прагнення до незвичайного, незвіданого	Очікування «світлого чуда», відчуття таємничого.
Гностичні	Пізнавальна гармонія, потреба в знанні	Здивування, радість відкриття, прагнення зрозуміти.
Естетичні	Почуття краси, гармонії,	Насолода красою, ліричні

	витонченості	почуття, «солодкий біль».
Гедоністичні	Тілесний і духовний комфорт	Насолода фізичними відчуттями (їжа, тепло), безтурботність.
Акизитивні	Накопичення, колекціонування, придбання	Радість від придбання, інтерес до заощадження.

4. Класифікація за рівнем інтеграції та тривалістю. У вітчизняній психології поширений поділ емоційних явищ за їхньою складністю та тривалістю, хоча існують різні погляди (наприклад, С. Рубінштейн виокремлював три рівні):

1) Емоційний тон відчуттів: базові, недиференційовані переживання задоволення-незадоволення, пов'язані з органічними потребами.

2) Емоції (включаючи афекти):

- емоції – предметні переживання (страх перед чимось), які людина усвідомлює.
- афекти – бурхливі, короткочасні реакції високої інтенсивності з ослабленням вольового контролю (емоційний вибух).
- змішані емоції – поєднання позитивних і негативних відтінків (наприклад, страх на "американських гірках").

3) Настрої (емоційні стани): тривалі, менш інтенсивні, часто «розлиті» переживання, не прив'язані до конкретного предмета (тривожність, бадьорість).

4) Почуття: вищий, узагальнений рівень емоційного реагування, пов'язаний зі світоглядом та соціальною взаємодією (інтелектуальні, моральні, естетичні почуття) [17,с.93-117].

Отже, аналіз наведених класифікацій демонструє, що емоції можуть бути систематизовані як за якісними (базові/дискретні емоції; класифікація за потребами), так і за кількісними/динамічними ознаками (валентність, збудження, інтенсивність, тривалість: афект → емоція → настрій). Попри розбіжності в кількості базових елементів, більшість моделей визнає їхню адаптивну функцію та психофізіологічну природу, що включає як суб'єктивний самозвіт, так і об'єктивні вегетативні та експресивні зміни.

1.2. Психосоціальні механізми впливу емоційного контенту на поведінку користувачів соціальної мережі «Фейсбук»

Емоції відіграють важливу роль у повідомленнях фейсбуку та в соціальних мережах загалом. Вони є ключовим елементом, що впливає на залученість, поширення контенту та сприйняття інформації користувачами. Виходячи із технологічних можливостей цієї соцмережі і їх синергії з людськими почуттями можна виділити чотири основні аспекти, які описують використання фактору емоцій у поширенні та сприйнятті повідомлень у фейсбуці: 1) емоційність невербальної комунікації в стрічці соцмережі; 2) використання алгоритмами емоційного фону для залучення користувачів; 3) «робота» емоцій є рушійною силою поширення та вірусності; 4) прояв мультиплікації індивідуальних емоцій у соціальних мережах і їх вплив на психоемоційний стан [11].

1. Емоційність невербальної комунікації в стрічці соцмережі.

У текстових спілкуваннях у соцмережі «Фейсбук» (повідомлення, коментарі, пости) емоції, виражені за допомогою емодзі (смайликів) або спеціальних реакцій (вподобайка, любов, сміх, здивування, сум, злість), допомагають передати тон і настрої повідомлення. Це робить спілкування більш природним і ніби імітує емоції живого спілкування, які люди можуть зчитувати із виразу обличчя, інтонації, тону голосу, постави. Невербальні знаки можуть передавати цілі речення і палітру емоції. Тому в фейсбуці спеціально

введено шість типів реакцій на пости та коментарі, щоб користувачі могли точніше висловити свої почуття до контенту, а не лише вподобати його [15].

2. Використання алгоритмами емоційного фону для залучення користувачів.

Алгоритми соцмережі «Фейсбук» надають перевагу контенту, який викликає взаємодію та реакцію. Емоційний контент (позитивний чи негативний) часто отримує більше реакцій і коментарів, що підвищує його пріоритет у стрічці новин користувачів. Індивідуальна стрічка новин формується через прогнозування інтересу. Фейсбук намагається спрогнозувати, скільки часу користувач витратить на перегляд публікації та чи буде він з нею взаємодіяти, значною мірою ґрунтуючись на емоційних сигналах [32].

3. «Робота» емоцій є рушійною силою поширення та вірусності.

Контент, який викликає сильні почуття (наприклад, радість, обурення, здивування), має вищу ймовірність бути поширеним. Це відомо як ефект «соціальної валюти» або «вірусного контенту». Детально ці терміни та роботу цих процесів описав Джона Бергер у книзі «Заразливий. Психологія вірусного маркетингу». Також потрібно зазначити, що активне використання сторітелінгу (розповіді історій) у фейсбуці є ефективним, оскільки він допомагає створювати креативи, які викликають емоції, будують довіру та мотивують користувача діяти [3].

4. Прояв мультиплікації індивідуальних емоцій у соціальних мережах і їх вплив на психоемоційний стан.

Соціальні мережі сприяють мультиплікації індивідуальних емоцій на загал. Тобто відбувається трансформація індивідуального афективного стану на рівень колективного переживання та соціальної динаміки, що має значні наслідки для формування суспільної думки та поведінки. Цей процес ґрунтується на кількох взаємопов'язаних механізмах: афективне зараження, петля позитивного/негативного зворотного зв'язку, деіндивідуалізація та групова ідентичність [15]. Афективне зараження проявляється в тому, що соціальні мережі виступають як потужний канал для непрямого та швидкого поширення емоційних станів. Публікація емоційно забарвленого контенту (тексти, зображення, відео) або використання реакцій (лайки, емоджі) стимулює

у користувачів, що спостерігають, імітацію відповідних емоційних станів, навіть без прямої усвідомленої комунікації. Це сприяє гомогенізації емоційного клімату у віртуальних спільнотах, що може бути як джерелом солідарності, так і каталізатором колективної паніки чи агресії [30]. Швидке поширення сильних емоцій (гнів, обурення, страх) усередині гомогенних груп може посилювати соціальну поляризацію. Користувачі починають відчувати сильні негативні емоції не лише щодо ідей опонентів, а й щодо самих опонентів як групи. Це ускладнює конструктивний діалог, підвищує рівень міжособної недовіри та робить пошук компромісу майже неможливим у суспільстві. Емоції стають маркером групової приналежності. Соціальні зміни та колективна дія стають менш залежними від традиційних інститутів (ЗМІ, державні установи) і більш залежними від афективних імпульсів мережі [28]. Це може спричинити до ефекту «емоційного цунамі» та швидкої мобілізації. Як приклад позитивної емоційної солідарності, яка проявилася у реалізації мирних акцій в Україні у 2025-му році є «Картонковий майдан». Прикладом колективної паніки, агресії, неусвідомленої недовіри є ставлення громадян до мобілізації як явища, яке для них стало більш ворожим ніж загроза з боку агресора. Петля позитивного/негативного зворотного зв'язку спостерігається тоді, коли індивід виражає емоцію й отримує підкріплення від мережі у вигляді реакцій інших користувачів. Це підкріплення валідує та підсилює оригінальну емоцію, спонукаючи до її подальшого, більш інтенсивного вираження. Таким чином, індивідуальний емоційний імпульс «мультиплікується» – він не просто поширюється, а наростає у своїй інтенсивності при циркуляції. Цей механізм запускає швидке формування поляризованих емоційних груп (наприклад, «хвилі обурення» або «спалахи радості») [23, с.49-167]. Постійне зіткнення з негативним або ідеалізованим (але неправдоподібним) контентом може погіршувати емоційний стан користувачів, викликаючи відчуття розчарування, тривожність або навіть депресію. Деіндивідуалізацію та групову ідентичність можна спостерігати в умовах анонімності або напіванонімності та приналежності до великої віртуальної спільноти, індивіди можуть відчувати зниження особистої відповідальності та підвищення схильності до наслідування

емоційних реакцій групи (ефект натовпу)[30]. Таку поведінку людей описав Гюстав Лебон у «Психології натовпу». Він зазначав, що індивіди, об'єднані в натовп, втрачають свою раціональність та індивідуальність, стають більш емоційними, імпульсивними та легко піддаються навіюванню та зараженню спільними почуттями чи ідеями. Вони схильні беззаперечно підкорятися лідеру або сильній ідеї [18]. Це посилює когнітивні упередження та ускладнює критичну оцінку інформації, оскільки емоційний резонанс стає пріоритетним над раціональним аналізом. Таким чином, мультиплікація індивідуальних емоцій на загал є вказівкою на фундаментальну зміну у способах формування колективного афекту та соціальної дії у цифрову епоху.

Отже, емоції є фундаментальним операційним та динамічним елементом соціальних медіа, зокрема «Фейсбуку», визначаючи не лише індивідуальну комунікацію, але й соціальну динаміку. І роль емоцій у цьому цифровому середовищі є багатоаспектною. Таким чином соціальні мережі не просто відображають емоції, а є активним каталізатором та підсилювачем афективних процесів, що суттєво змінює способи формування суспільної думки, колективної поведінки та соціальної ідентичності в сучасному цифровому середовищі.

Висновок до розділу 1

1. Систематизація емоцій у науковому дискурсі демонструє багатовимірність цього феномену, який охоплює біологічні, психологічні та соціальні рівні людського досвіду. Розмаїття підходів – від теорій базових емоцій до дименсійних і потребово-мотиваційних моделей – засвідчує відсутність універсальної класифікації, але водночас підкреслює спільне розуміння емоцій як адаптивного механізму, що регулює поведінку, пізнання та міжособистісну взаємодію. Емоції постають як системоутворювальний чинник психічного життя людини, який забезпечує цілісність її внутрішнього світу та зв'язок із соціальним середовищем.

2. Емоційний контент у соціальній мережі «Фейсбук» відіграє ключову роль у формуванні поведінки користувачів і динаміці комунікації. Емоції стають не лише засобом вираження, а й механізмом впливу, який визначає залученість, поширення інформації та структуру соціальних взаємодій. Алгоритмічні принципи платформи підсилюють емоційний ефект, сприяючи формуванню «емоційних бульбашок» та колективних афектів. Мультиплікація емоцій призводить до гомогенізації емоційного клімату, посилюючи як соціальну солідарність, так і поляризацію.

Таким чином, емоції у фейсбуці виступають важливим чинником цифрової комунікації, який визначає не лише індивідуальну поведінку користувачів, а й ширші соціальні процеси в інформаційному просторі.

РОЗДІЛ 2

ДОМІНУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В ІНФОПОЛІ УКРАЇНИ ТА СИСТЕМНІ ОБМЕЖЕННЯ КОНТЕКСТУАЛЬНОЇ МОДЕРАЦІЇ ФЕЙСБУКУ ПІД ЧАС ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

2.1. Соціальні мережі як провідне джерело інформації в сучасному медіапросторі України

У 2024 році «Громадянська мережа «Опора», оприлюднила дослідження про особливості медіаспоживання українського суспільства під час війни. У ньому відзначається домінування соціальних мереж як ключового джерела новин. Опитування було проведено методом телефонних інтерв'ю на основі випадкової вибірки мобільних телефонних номерів. Загалом опитано 2011 респондентів віком від 18 років, які мешкають у всіх регіонах України (крім АР Крим) у межах, контрольованих владою до 24 лютого 2022 року. Вибірка не охоплювала мешканців тимчасово непідконтрольних територій та громадян, які виїхали за кордон. Дослідження відбулося із 6 травня до 4 червня 2024 року. Статистична похибка вибірки (з імовірністю 0,95) не перевищує 2,4% для показників, близьких до 50%. Згідно із дослідженням, соціальні мережі є

провідним джерелом новин для українців, їх використовують 73,4% опитаних. Друге місце посідає інтернет без соцмереж (~60%) [19].

Таблиця 2.1

Особливості медіаспоживання українського суспільства

Джерело інформації	Частка користувачів (2024 р.)	Зміна порівняно з 2023 р.
Соціальні мережі	73,4%	↓ 4,5%
Інтернет (без соцмереж)	~60%	Без даних зміни
Телебачення	42,7%	↓ 20%
Радіо	22%	↓ 11,7%
Друковані ЗМІ	~12%	↓ ~6%

Рейтинг популярності серед соцмереж очолює «Телеграм» (78,1%), за ним іде «Ютуб» (59,5%) та «Фейсбук» (44,6%). За останній рік зросла частка користувачів «Телеграму» (+6,8%), тоді як популярність «Ютубу» (-6,7%), «Фейсбуку» (-10,4%) та «Вайберу» (-7,7%) знизилася. Якщо аналізувати віковий розподіл, то молодь (18-39 років) демонструє найвищу прихильність до соцмереж (93,3% для 18–29 років, 85,3% для 30–39 років) та інтернету. Натомість телебачення є домінуючим джерелом лише серед осіб старших за 60 років (65,2% для 60-69, 77,1% для 70+). Жінки дещо частіше обирають соцмережі (74,9%) і телебачення (45,4%), тоді як чоловіки надають перевагу інтернету, крім соцмереж (65,1%), та радіо (25,4%). У дослідженні відзначається, що соцмережі більш популярні у містах (77,6%) порівняно з селами (65,2%). Телебачення частіше обирають у селах (48,4%) ніж у містах (39,8%) [19]. Аналіз динаміка довіри до джерел інформації в дослідженні засвідчує, що у 2024 році зафіксовано загальне зниження рівня довіри до всіх джерел інформації, а частка громадян, які не довіряють жодному джерелу, зросла до 15,2% (проти 7,7% у 2023 р.). Найбільший рівень довіри зберігають соціальні мережі (47,3%) та інтернет без соцмереж (43%). Найбільше падіння довіри продемонстрували телебачення (з 61,1% до 34,1%) та радіо (з 41% до 24,2%). Довіра до соцмереж знизилася з 60% до 47,3%. Соцмережі

користуються найбільшою довірою серед молоді та середнього віку (18-59 років), тоді як старші люди (60+) найбільше довіряють телебаченню, незважаючи на падіння показників. Тож ці результати дослідження засвідчують стійке домінування соціальних мереж в інформаційному полі України, особливо серед молоді та середньої вікової категорії, що є критично важливим для формування стратегій комунікації. Спостерігається загальна тенденція до зниження довіри до всіх медіа та зростання кількості тих, хто не довіряє жодному джерелу, свідчить про кризу довіри та вплив інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) в умовах повномасштабної війни [19].

«Фейсбук» серед соцмереж вирізняється як найбільша соціальна мережа з широким спектром функцій для спілкування, створення спільнот, ведення бізнесу та волонтерських ініціатив, на відміну від багатьох інших мереж, які мають вузьку спеціалізацію. До речі, одна з опцій цієї соцмережі наявність інструментів для приховування профілю від незнайомих, яка позиціонується як функція безпеки користувачів, може використовуватися тими, хто зумисне поширює дезінформацію. У контексті нашого дослідження стрічки фейсбуку важливо розуміти, як алгоритми цієї соцмережі підбирають матеріали, осіб, сторінки та групи, які потім рекомендує для читання.

Рекомендаційні системи компанії Meta («Фейсбук» та «Інстаграм») є критично важливим елементом, що забезпечує залученість користувачів і формує їхній цифровий досвід. Ці системи використовують штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання для прогнозування цінності та релевантності мільярдів одиниць контенту для майже 3 мільярдів користувачів. Як зазначив президент Meta з глобальних справ НікКлегг, ключовим завданням є прогнозування того, наскільки цінним може бути контент, що дозволяє показати його користувачу швидше. Сучасна архітектура РС Meta перейшла від показу контенту лише від підписок до масштабного включення рекомендацій від людей, груп чи облікових записів, на які користувач не підписаний, що становить понад 20% контенту у стрічках. Тобто система рекомендацій Meta функціонує як складна, багатоетапна архітектура, що забезпечує швидке та

точне націлювання контенту. Цей процес можна розділити на три основні фази: розуміння контенту, пошук і ранжування, врахування відгуків користувачів [24].

У фазі «розуміння контенту» і ІІІ-системи Meta прагнуть цілісно зрозуміти семантичне значення контенту в різних модальностях (зображення, текст, аудіо, відео) і використовуються передові дослідницькі напрацювання. Вони охоплюють аналіз візуального розпізнавання, виявлення об'єктів, вилучення тексту та розпізнавання звуку. Це дозволяє виконувати класифікацію контенту за темою/жанром, передбачення хештегів, зіставлення за подібністю та кластеризацію. Системи розуміння контенту також є критично важливими для виявлення та видалення контенту, що порушує стандарти спільноти, або зменшення поширення проблемного контенту, який не відповідає рекомендаціям або правилам розповсюдження контенту. Під час етапу «пошук і ранжування», який є ключовим у рекомендаційному процесі, мільярди потенційних одиниць контенту звужуються до персоналізованої стрічки. Системи пошуку повинні за долі секунди звузити мільярди фрагментів контенту до тисяч, а потім до кількох сотень найбільш релевантних для конкретного користувача. А потім до відібраних елементів застосовуються системи ранжування. Вони використовують прогнози за точками й списками. Спеціалізовані моделі ІІІ оцінюють ймовірність конкретної взаємодії користувача з кожним елементом контенту[24]. Наприклад, фейсбук оцінює ймовірність того, що користувач:

- Прокрутить допис і не взаємодіятиме.
- Натисне «цікавить» чи «не цікавить».
- Натисне посилання та час, який проведе на зовнішньому сайті.
- Взаємодіятиме з друзями/групою чи додивиться рилс до кінця.

На третьому етапі система рекомендацій алгоритмів працює над персоналізацією контенту та аналізує поведінку користувачів. Персоналізація є

наріжним каменем рекомендаційної системи Meta і базується на аналізі сигналів поведінки користувачів та їхніх зворотних зв'язків.

Для кожного типу контенту (стрічка, рилс, сториз, пошук) ШІ аналізує специфічний набір сигналів:

- Явні сигнали: вподобання/реакції, коментарі, поширення (є сильним показником інтересу), використання функцій «показати більше/показати менше», приховування або скарга на контент, пріоритетне відображення контенту від обраних людей/сторінок.
- Неявні сигнали: час перегляду/уваги користувача на перегляд допису/відео (наприклад, перегляд рилс довше 10 секунд або повний перегляд); ймовірність прокрутки допису без взаємодії, пропуск сториз чи відео; як часто користувач раніше взаємодіяв із цим профілем; тип допису (фото, відео, посилання); час публікації. Використання систем, як-от MetaInterestLearner, для точного підбору нового контенту для потенційної аудиторії, навіть за відсутності великої кількості початкових даних [24].

Системи ШІ є динамічними і реагують на зворотний зв'язок користувачів, уточнюючи моделі уподобань. Вподобайки, повний перегляд відео (наприклад, більше 30 секунд), поширення, натискання «цікавить» тимчасово підвищують рейтинг подібного контенту і засвідчують позитивний зворотний зв'язок. Про негативний зворотний зв'язок свідчитиме швидке прокручування, перегляд відео лише кілька секунд, приховування, натискання «не цікавить», що знижує рейтинг контенту. Алгоритми адаптуються під специфіку продукту [24].

Таблиця 2.2

Принципи роботи алгоритмів мережі «Фейсбук»

Платформа	Елемент	Принцип роботи та ключові сигнали
------------------	----------------	--

Фейсбук	Стрічка (Від контактів)	Збір усіх постів від друзів/сторінок/груп. Ранжування 500 найактуальніших на основі попередньої взаємодії, типу допису, вподобань друзів.
Фейсбук	Рекомендації в стрічці	Збір загальнодоступного контенту. Ранжування на основі прогнозу часу перегляду, ймовірності поширення, натискання "X".
Фейсбук	Рилс	Збір потенційних відео, схожих за взаємодією. Ранжування 10-100 на основі тривалості, схожості, перегляду в повноекранному режимі, ймовірності додивляння.

Отже, алгоритми фейсбуку перед тим, як видати користувачеві контент у його стрічці збирають усі публікації, які поширили друзі, дописи сторінок, на які користувач підписаний, і груп, до яких він приєднався. Тоді ШІ аналізує інформацію про автора публікації, попередню взаємодію користувача із цією публікацією, тип публікації та кількість друзів, яким вона сподобалась. Система обирає близько 500 найбільш відповідних публікацій. За результатами аналізу ШІ дописи, які будуть привабливими для користувача найбільше, відображаються у стрічці. Алгоритми фейсбуку під час аналізу публікації реагують на кількість переглянутих публікацій в одній і ті ж категорії; час, витрачений на перегляд дописів у схожих категоріях; наявність підпису до фото; кількість вподобайок на публікації з подібної категорії.

Із зазначеного вище випливає, що алгоритми рекомендацій контенту Meta є яскравим прикладом застосування гіпермасштабного, багатомодального штучного інтелекту у сфері соціальних медіа. Вони поєднують складні архітектури глибокого навчання, динамічну адаптацію до поведінки користувача в реальному часі та механізми забезпечення доброчесності платформи. Постійне вдосконалення цих систем, спрямоване на підвищення

точності прогнозування (яке вимірюється через метрики, як-от час перегляду та зменшення невдоволення), забезпечує високу залученість користувачів, водночас створюючи виклики щодо прозорості та контролю контенту, що відображається.

2.2. Проблема модерації контенту у фейсбуці як виклик в умовах гібридної війни

Центр демократії та верховенства права у 2023 році опублікував статтю «Модерація контенту на Facebook у країнах Глобального Півдня: проблеми розуміння контексту, знайомі українським користувачам». З цієї статті стає зрозуміло, чому алгоритми, керовані ШІ, не справляються із дезінформацією і мовою ненависті щодо окремих інститутів чи осіб в Україні. У ній зазначається, що проблема модерації контенту у фейсбуці для користувачів в Україні є частиною глобальної, системної проблеми, з якою стикаються країни так званого "Глобального Півдня" та всі неангломовні ринки поза межами США та Канади[21]. Некоректна модерація українського контенту призводить до двох основних негативних сценаріїв, особливо в контексті політичної та військової тематики:

1. Невиправдане видалення публікацій, що обмежує свободу слова та можливість поширювати важливу інформацію, зокрема, під час війни.
2. Залишення на платформі проблемного контенту, який порушує «Стандарти спільноти», сприяючи поширенню дезінформації, пропаганди та мови ненависті.

Головна причина некоректної модерації полягає в "американоцентризмі" компанії Meta та недостатніх інвестиціях в модерацію контенту неанглійською мовою та поза межами США/Канади. У матеріалі Центру демократії та верховенства права, зазначається, що понад 90% користувачів соцмережі «Фейсбук» живуть поза США та Канадою, але близько 87% часу працівників та підрядників, задіяних у модерації, спрямовано саме на ці дві країни. Це означає,

що 90% користувачів отримують лише 13% уваги модераторів. Бо модератори, часто підрядники, можуть бути віддаленими від локального контексту (наприклад, працювати на Філіппінах). Вони можуть володіти мовою, але не розуміти культурних, політичних, військових та соціальних нюансів країни, що критично важливо для оцінки складного контенту (як-от дезінформація чи політичні гасла). У цих людей відтак відсутнє розуміння регіонального контексту. Окрім цього, до певного часу «Стандарти спільноти» не були перекладені багатьма мовами, що ускладнювало їхнє застосування та розуміння як користувачами, так і модераторами. Проблеми з алгоритмами та штучним інтелектом (ШІ) полягає у низькій ефективності ШІ для неанглійської мови. ШІ виявляє дуже низьку ефективність проти мови ненависті, опублікованої неанглійською мовою (як-от приклад з арабською) [21]. В умовах російсько-української війни, це означає, що російська пропаганда, дезінформація та мова ненависті, написана українською чи російською, можуть успішно оминати автоматичну фільтрацію. ШІ може некоректно інтерпретувати складні політичні або військові ситуації, видаляючи легітимний контент (наприклад, плутанина назви мечеті з терористичною організацією в кейсі Палестини). В українському контексті це може призводити до блокування фото чи текстів, які документують воєнні злочини або висвітлюють діяльність українських військових, через надто чутливі налаштування на «наси́льство» або «небезпечні організації». А пріоритет монетизації призводить до того, що алгоритмічна стрічка новин, націлена на «релевантний» контент для глибшого залучення користувачів, може несвідомо сприяти поляризації та поширенню шкідливого контенту (дезінформації, мови ненависті), оскільки такий контент часто є більш «залучаючим» і, відповідно, вигідним для монетизації через рекламу[21].

У статті Центру демократії та верховенства права також йдеться про людський фактор, який впливає на якість модерації. Зокрема, модератори працюють у важких умовах (низька зарплата, постійний перегляд травматичного контенту, відсутність належної психологічної підтримки), що призводить до високого рівня стресу, ПТСР і, як наслідок, зниження якості їхньої роботи та нездатності якісно модерувати складні політичні питання. Це

безпосередньо впливає на Україну, де модерація потребує глибокого розуміння військового та політичного конфлікту. А чинник непрозорі комунікації призводить до того, що користувачам з України, як і в кейсі з Тунісом чи Сирією, бракує чіткої та прозорої комунікації від компанії Фейсбук щодо причин блокування акаунтів, сторінок чи видалення публікацій. Це створює відчуття несправедливості та цілеспрямованої цензури. Для України, як країни, що переживає повномасштабну війну, поліпшення модерації є питанням національної безпеки та інформаційного опору[21]. Центр демократії та верховенства права пропонує наступні напрямки вирішення проблеми: 1) збільшення кількості підрядників з локальним контекстом, які володіють українською та російською мовами і глибоко розуміють український політичний та військовий контекст; 2) зосередити роботу ШІ на графічному насильстві, а складні політичні теми передавати людям-модераторам; 3) чітке й прозоре пояснення рішень про блокування та видалення контенту, а також публічні коментарі топменеджменту щодо важливих інцидентів.

Отже, некоректна модерація українського контенту у соцмережі «Фейсбук»— частина глобальної проблеми американоцентризму Meta: 90 % користувачів отримують лише 13 % модераційних ресурсів. Це призводить до надмірного блокування легітимного контенту та толерування російської пропаганди. Для України це питання національної безпеки. Локалізована модерація та гібридні протоколи мають стати стандартом демократичного захисту в гібридній війні.

Висновок до розділу 2

1. Дослідження засвідчує стійке домінування соціальних мереж як головного джерела інформації для українців, що відображає глибоку трансформацію медіаспоживання в умовах війни. Водночас спостерігається зниження довіри до всіх типів медіа, що свідчить про кризу інформаційної довіри та актуалізує потребу у розвитку критичного мислення. Алгоритмічні системи Meta, зокрема в мережі «Фейсбук», відіграють визначальну роль у формуванні індивідуального інформаційного простору, використовуючи штучний інтелект для персоналізації контенту. Це забезпечує високу

залученість користувачів, але водночас створює ризики маніпуляції та інформаційної ізоляції. Отже, соціальні мережі стають не просто каналом комунікації, а ключовим чинником конструювання сучасної інформаційної реальності та громадської думки.

2. Отже, ключовими детермінантами низької ефективності модерації українського контенту є брак локального контексту у віддалених модераторів-підрядників; недостатня адаптація алгоритмів ШІ до слов'янських мов та політичної семантики; пріоритет монетизації, що стимулює алгоритмічне просування поляризуючого контенту; умови праці модераторів, які знижують якість рішень у складних воєнно-політичних кейсах; непрозорість комунікації, що породжує недовіру користувачів.

У контексті російсько-української війни адекватна модерація набуває стратегічного значення для національної інформаційної безпеки. Реалізація рекомендацій Центру демократії та верховенства права допоможе суттєво знизити ризики як невиправданої цензури, так і токсичного інформаційного забруднення

РОЗДІЛ 3

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ПОВІДОМЛЕНЬ У ФЕЙСБУЦІ ПРО МОБІЛІЗАЦІЮ ТА ТЦК: ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ Й КОГНІТИВНО-ЕМОЦІЙНИЙ ВПЛИВ

3.1. Емоційні механізми маніпулятивного впливу контенту фейсбуку в контексті мобілізаційної тематики 2024 року

У 2024 році проблема примусової мобілізації уже активно обговорювалися в медіа і в соцмережах. Бо саме явище «бусифікації» (так люди назвали примусову мобілізацію) почалося із середини 2023 року. «Словник сучасної української мови та сленгу «Мислово» обрав слово «бусифікація» словом 2024 року. Цей неологізм, позначає примусову мобілізацію за прискореною процедурою. Термін вказує на проблеми з мобілізацією, коли кількісні показники переважають над якісними, а права людини (подекуди разом зі здоровим глуздом) відходять на другий план. Основними критеріями при виборі слова року є його популярність та соціальна значущість»[31].

Моніторинг стрічки фейсбуку щодо повідомлень про ТЦК та мобілізацію розпочато у листопаді 2024 року. Емпіричну базу дослідження становлять 199 повідомлень (83 повідомлення у листопаді-грудні 2024 року, 116 – у жовтні 2025 року) рекомендованих алгоритмами соціальної мережі «Фейсбук», про мобілізаційні процеси в Україні та діяльність територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки. Упродовж досліджуваного періоду я щодня 10-14 разів переглядав стрічку фейсбуку, тривалість одного скролінгу в середньому становила 1-3 хвилини. Я читав весь текст цих повідомлень, якщо це були відеоповідомлення, то я їх переглядав до кінця, текстові матеріали офіційних медіа були оприлюднені анонсами статей, щоб прочитати повністю новину необхідно було переходити за посиланням, на цьому моя взаємодія із контентом про ТЦК і мобілізацію в Україні вичерпувалася. Тобто я не коментував і не поширював ці повідомлення, і не ставив вподобайки, також не вводив у пошуковик фейсбуку ключових слів щодо теми дослідження.

У перші дні моніторингу переважали повідомлення від офіційних медіа. Це були анонси, рилси, короткі виклади тез статей всеукраїнських медіа – ТСН, УНІАН, Новини Live, ЛІГА.net, Фокус, Телеграф, Українська правда (Додаток А). Заголовки у цих матеріалах не містили емоційнозabarвленої лексики. У статтях йшлося про те, скільки людей працює в ТЦК і скільки із них служили, брали участь у бойових діях, також обговорювалося питання, якою буде мобілізація у 2025 році. У кількох статтях йшлося про проблеми мобілізації, яка виникла станом на 2024 рік. Зокрема, ветеран АТО Євген Дикий в матеріалі

УНІАН проблему примусової мобілізації прокоментував так: «Дотримуєшся закону – не потрапляєш у бус»[1]. Ця його цитата і стала заголовком матеріалу. Він зокрема говорив про те, що ті, хто не порушують закон про мобілізацію, вони і не потрапляють під бусифікацію, і найголовніше він наголошує на тому що босифікацію практикують, бо люди самі не йдуть служити не йдуть оновлювати свої військово-облікові дані. До речі, 14 жовтня 2025 року народна депутатка Галина Янченко в ефірі «Ранку.Live» заявила, що півтора мільйона чоловіків не оновили свої дані в ТЦК [12]. Також Євген Дикий зазначає, що на армію звалили проблему, яку не вона має вирішувати. Ветеран АТО в коментарі УНІАН схвально відгукується про випадки, коли ТЦК приходять в місця великої концентрації чоловіків призовного віку, йдеться про концертні і спортивні зали, розважальні клуби [1]. Упродовж листопада й грудня 2024 року фейсбук видав у своїй стрічці 14 матеріалів, у яких військові та експерти пояснювали проблему примусової мобілізації, нестачі бійців на фронті, діяльності територіальних центрів комплектування і їх сприйняття в суспільстві. Зокрема, в статті «Новини Live» під заголовком «У Міноборони пояснили, навіщо мобілізація триватиме й у 2025 році» тодішній міністр оборони України Рустем Умеров розповів, що мобілізаційний процес продовжиться, аби Україна могла тримати оборону, виконувала задачі, зазначені у військовій стратегії. Відтак Міноборони визначить, яку кількість громадян потрібно буде мобілізувати, щоб утримувати фронт і мати резерви. Р. Умеров тоді говорив, що він намагається змінити наявну ситуацію і хоче, щоб «служіння було честю, а не босифікацію, як це зараз сприймає суспільство» [34]. Фейсбук у своїй стрічці в листопаді видав ще один матеріал цього ж видання під заголовком «Рекрутинг не врятує мобілізацію – Жорін з 3 ОШБр назвав причини». У ньому викладаються позиція екскомандира полку «Азов», майора ЗСУ та заступника командира третьої ОШБр, посилаючись на його допис у телеграмі. Жорін говорить про, те що рекрутинг спрощує процес мобілізації і поліпшує його якість, але він не може замінити його повністю. Боєць зазначає, що на сьогодні людей, які добровільно стають до лав ЗСУ, небагато, тому такої кількості мотивованих бійців буде недостатньо для такої

великої війни. Він також говорить про те, що потрібно змінювати суспільну свідомість, популяризувати підготовку цивільного населення до воєнних дій і, на його думку, таким чином можна було б поліпшити розуміння людей про необхідність захисту своєї країни, підвищити їх мотивацію служити. Жорін наголошує, що формування мілітаризованого суспільства є питанням виживання України [29]. У рилсі, який поширив сайт «ЛІГА.net» ветеран Євген Дикий говорить про обов'язки і відповідальність громадянина України. Він каже: *"Чоловіче ти громадянин цієї країни, ти користувався всіма правами всіма благами, свободами, всіма державними сервісами цієї країни: дорогами, школами, лікарнями безвізом, усім. Тому тепер ти маєш віддати, наприклад, чотири роки свого життя, щоб ця країна могла продовжити своє існування. В тебе залишається вибір або ти віддаєш чотири роки свого життя в пікселі й вертаєшся героєм, або ти рівно ті самі чотири роки віддаєш зеком на зоні як безкоштовна робоча сила, але залишаєшся з тавром засудженого"* (Додаток А). Керівниця медичної служби «Ульф» Першого окремого штурмового батальйону "Вовки Да Вінчі" ім. Дмитра Коцюбайла 3 ОШБр Аліна Михайлова у матеріалі видання «Фокус» під назвою «Час настав»: Аліна Михайлова про мобілізацію, демобілізацію та «бусифікацію» говорить про те, що бусифікація, на її думку, є прийнятною. Її головний аргумент – ці люди в інший спосіб долав ЗСУ не пішли б, вони б знайшли можливість відкупитися, сховатися. Тому медицина вважає, що бусифікація чоловіків, наприклад, після концерту Океану Ельзи це добре, бо ніхто з цих чоловіків в армію добровольцем би не пішов. Тобто бусифікація – це єдиний шлях для забезпечення армії необхідною кількістю людей. Аліна Михайлова, каже що воювати будуть всі українці (Додаток А). Андрій Білецький у матеріалі УНІАН «Командир Третьої штурмової назвав ключову причину нестачі людей на фронті» визнає, що ТЦК перегинають палицю, але, на його думку, проблема в тому, що люди бояться невідомості, а також у тому, що люди знають про погану підготовку в навчальних центрах. За його словами 80% військових, які вчать мобілізованих упродовж двох місяців, готують бійців для фронту, самі на війні не були. Тому Андрій Білецький вважає, що основна проблема нестачі людей на фронті це не

дії ТЦК, а недовіра. Тому він пропонує змінити підхід до навчання людей, наповнити ці центри бійцями з фронту. Взяти 4000 сержантів і старих солдатів і за 4-6 місяців підготувати їх як інструкторів, а ті у свою чергою могли б забезпечити якість підготовки мобілізованих (Додаток А). Олег Симороз, ветеран ЗСУ в інтерв'ю «Радіо НВ» говорить про те, що за провал мобілізації повністю відповідальна влада. Він зазначає, що в суспільстві є великий запит на справедливість. О. Симороз каже, що люди бачать тотальну несправедливість мобілізаційних процесів. За його словами, суспільство фактично поділено на класи: хтось вміє дуже красиво відмазуватися, прокурори вміють отримувати інвалідність, золота молодь вміє ходити в клуби. А *«армію, до якої в суспільстві найбільший рівень довіри перетворюють «на дурак якщо не відкупився»*(Додаток А). Це все говорить про величезні проблеми зі сприйняттям мобілізації. Чоловік говорить, що мобілізація має бути для всіх. Тоді щось зміниться в сприйнятті суспільства. Наразі сприйняття немає, бо треба, щоб *«дитинка Баканова не в СБУ служила і їздила в спортзал на позашляховику в обід, а реально служила»*(Додаток А). У листопаді 2024-го року стало зрозуміло, що ТЦК не змогло виконати мобілізаційні завдання, оскільки людей на фронті й далі не вистачало. Також в мережі було багато відео про так звану бусифікацію. Представники влади відреагували на цю ситуацію. Зокрема, народний депутат від «Слуги народу» Юрій Камельчук заявив, що масова бусифікація провалила мобілізацію. Таким чином він прямо звинуватив територіальні центри комплектування у тому, що їхній неправомірні дії призвели до провалу мобілізації. Камельчук сказав, що ТЦК та СП потрібно розформувати, адже їхні дії призводять до зриву мобілізації. Нардеп наголосив, що навіть ті люди, які потрапляють до навчальних центрів і військових частин, ідуть в СЗЧ[33]. Загалом його слова відображали тенденцію, яка склалася на кінець 2024-го року, але в даній ситуації народний депутат поклав повністю відповідальність за мобілізацію на ТЦК та СП, не про те, чи справді реально відповідальні особи, які займають високі посади не запропонували дієвих механізмів розв'язання проблеми мобілізації. В цілому ми маємо ситуацію, коли народний депутат, у даній ситуації представник монобільшості у парламенті,

приєднався до критики ТЦК та СП, але не аналізує ситуацію і не хоче брати на себе якусь частину відповідальності як представник влади про те, чому так склалося, що ТЦК та СП вдається до примусової мобілізації. Складається враження, що представник влади намагається відокремитися від проблеми загальнонаціональної й хоче подобатися своєму виборцю. На фоні цієї заяви видання «Телеграф» звернулося до речника Полтавського обласного ТЦК та СП Майора Романа Істоміна, аби проаналізувати ситуацію і дізнатися його думку про заяву народного депутата Камельчука. І власне цей матеріал фейсбук рекомендував для читання у листопаді 2024-го року. Назва публікації «Мобілізація – це взагалі не для мотивованих»: майор про можливу ліквідацію ТЦК, корупцію та настрої людей». Майор Істомін зазначає, що будь-яка структура, яка займатиметься мобілізацією зазнаватиме хейту з боку тих, хто не хоче захищати Україну. На зауваження журналістів видання про те, що замість ТЦК пропонують створити рекрутингові центри, майор говорить про те, що ніхто в країні, окрім ТЦК та СП, у таких масштабах не може займатися мобілізацією згідно з законодавством. Тобто потрібно змінювати законодавство, а це час, якого у нас немає. Речник Полтавського обласного ТЦК та СП Роман Істомін також наголосив, що ненависть до ТЦК, яка шириться в суспільстві насамперед іде від тих, хто не хоче помічати війни(Додаток А). Застосовувати критичне мислення та перевіряти інформацію про ТЦК та мобілізацію з незалежних джерел закликав під час брифінгу в Тернопільській ОВА представник групи комунікацій Тернопільського обласного ТЦК та СП, старший солдат Віктор Сененький. За його словами, ворог маскує свою діяльність в соцмережах, часто видаючи себе громадянами України, які закликають діяти проти влади або ж ТЦК. За словами Віктора Сененького, механізм інформаційної маніпуляції передбачає кілька послідовних кроків: створення довірчої платформи. Спочатку публікуються правдиві, перевірені матеріали, які викликають довіру в аудиторії. Це можуть бути актуальні новини, цікаві дослідження, об'єктивні факти. Таким чином відбувається формування лояльної аудиторії. Після накопичення достатньої кількості підписників та встановлення довіри, починається поступове

впровадження маніпулятивного. контенту. На цьому етапі впроваджується технологія емоційного маніпулювання. Відбувається поширення вибіркової інформації, яка провокує сильні емоційні реакції – страх, гнів або гордість. Представник групи комунікацій Тернопільського обласного ТЦК та СП, старший солдат Віктор Сененький повідомив і характерні особливості таких інформаційних атак: подання лише вигідних пропагандисту фактів; акцент на емоційній складовій; орієнтація на аудиторію, яка не звикла перевіряти інформацію (Додаток А). Те, що ворог працює над тим, щоб в нас були проблеми з мобілізацією говорив і Валерій Залужний в ефірі Української правди, коли він уже був в статусі Посла України у Великій Британії. Серед інструментів, які використовує ворог *«це і когнітивні дії які спрямовані на те, щоб змінити ставлення українців до цієї війни. Як наслідок, це призводить до того, що ми маємо проблеми на передньому краї із особовим складом, врешті ми втрачаємо позиції»*(Додаток А) .

Загалом за два місяці моніторингу в кінці 2024 року фейсбук у своїй стрічці видав 35 матеріалів від медіа та офіційних установ із усіх 83-х, які стосувалися ТЦК і проблем мобілізації. Наголошую, що ці матеріали соцмережа сама запропонувала через свої алгоритми під час скролінгу стрічки. Всі 35 повідомлень від медіа були верифікованими новинами, вони є достовірними, усі факти, які були оприлюднені в цих новинах мають джерело, на яке посилається медіа. Власне це і є ключова відмінність повідомлень від медіа в соціальній мережі від решту 49 повідомлень, які поширювали люди в групах і сторінках фейсбуку. Навіть та інформація, яку озвучували реальні адвокати (окрім інформації про свої послуги й контакти), не була верифікованою, їх лексика була емоційною.

Серед 35 матеріалів від медіа, було 20, в яких спікери говорили про проблеми мобілізації, про причини, які до цього призвели, про примусову мобілізацію і як можна розв'язати проблему. У трьох матеріалах йдеться про конкретні випадки примусової мобілізації. У статті «Еспресо» «Скандал із ТЦК на Волині: представника омбудсмена не впустили до мобілізованого» розповідається про те, що дружина військовозобов'язаного звернулася до

омбудсмена Дмитра Лубінця зі скаргою на дії працівників Ковельського міського ТЦК та СП. Вона заявила, що працівники ТЦК побили її чоловіка внаслідок чого він був ушпиталений. Із медзакладу його примусово доставили до Луцького МТЦК та СП. Самого ж представника уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який хотів розібратися в ситуації на місці, на територію ТЦК не пустили. Відтак омбудсмен Дмитро Лубінець заявив, що дії працівників Волинського ОТЦК та СП та Луцького МТЦК та СП суперечать вимогам Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» та можуть бути кваліфіковані за ч. 2 ст. 344 Кримінального кодексу України (Додаток А). У статті Громадського «У Вишгороді ТЦК та поліціанти газом і вогнем намагалися вигнати чоловіка з авто. У Міноборони та поліції відреагували» йдеться про відео, на якому чоловіки в масках і у військовій формі та поліціанти намагаються відкрити двері авто, в якому перебував військовозобов'язаний. Вони пробують запустити газ в салон машини, розприскують і підпалюють його, в результаті чого, вогонь перекидається на дах авто і миттю зникає. Після цього, посміявшись, група чоловіків у військовій формі та поліціанти відійшли від авто (Додаток А). У матеріалі зазначається, в Міністерстві оборони заявили, що притягнуть до відповідальності причетних до інциденту, а в поліції – що співробітників відсторонили від виконання обов'язків і розпочали службове розслідування. Ще було два матеріали, які рекомендували алгоритми фейсбуку для читання, про судові справи – про чоловіка, який відмовився від служби, а також про чоловіка, який поширював у соцмережі інформацію про мобілізаційні заходи. У статті сайту «Новини. Live» «ТЦК незаконно мобілізували чоловіка – що вирішив суд» йдеться про те, що суд визнав протиправною мобілізацію 22-річного чоловіка, оскільки той на час мобілізації перебував у статусі призовника, а не військовозобов'язаного. Суд зобов'язав військову частину звільнити чоловіка зі служби. Окремо звертаю увагу на матеріал «Суспільного Чернігів», в якому адвокати говорять про неправомірність дій ТЦК щодо чоловіка, який виховує двох неповнолітніх дітей. Його хотіли мобілізувати. Герой сюжету Олександр Пилипович розповів, що з дружиною розлучився у 2020 році, вона проживає за кордоном. Чоловік

отримав рішення суду, яким визначалось місце проживання дітей. Каже: йому тричі вручали повістки, він ходив до терцентру комплектування та соціалізації, після чого його відпускали. Після отримання четвертої повістки Олександра відправили на ВЛК, а потім до трьох навчальних центрів. Проте у ТЦК заперечили неправомірність дій і зазначили, що *«станом на 25 жовтня 2024 року до Чернігівського об'єднаного міського терцентру комплектування та соціалізації від Пилиповича Олександра Олексійовича не надходили документи, підтверджуючі його право на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації відповідно до норм чинного законодавства»*(Додаток А). У цьому матеріалі медіа вичерпно подає усю інформацію, надає позиції всіх сторін, а також пояснює всі юридичні колізії, з яких можуть вилити важливість певних морально-етичних питань під час мобілізації. У заголовку одного матеріалу медіа є емоційні маркери – вживається емоційно забарвлена лексика «Мобілізація та таємні накази ТЦК: як відбувається «виллов», яка використовується в анонімних повідомленнях фейсбуку про діяльність ТЦК. Заголовки двох матеріалів мають виражену сугестивну конотацію «Скандал із ТЦК на Волині: представника омбудсмена не впустили до мобілізованого» (сайт Еспресо), «Я тобі виколю око»: Полтавський ТЦК прокоментував скандал із військовим» (сайт ТСН), зокрема слово «скандал» вже позначає певним чином ситуацію і налаштовує нас на певний контекст сприйняття (Додаток А).

Решту матеріалів медіа, які соцмережа запропонувала для читання упродовж листопада-грудня, були в більшості інформативні, про що свідчать заголовки: «Депутат назвала кількість українських чоловіків, які втекли за кордон від мобілізації», «Окупанти збільшують план з мобілізації чоловіків на ТОТ України», «Ухилятися не соромно»: українці шукають нові способи уникнути мобілізації»

В 11 матеріалах, які видав фейсбук під час дослідження, йдеться в основному про поради адвокатів та юристів для військовозобов'язаних, вони нейтральні за своїм емоційним фоном. У них йдеться про те, які документи мають пред'являти працівники ТЦК військовозобов'язаним перед тим, як перевіряти документи громадян; як подавати документи на відстрочку, щоб не

мобілізували; радять не їздити в інші міста, поки не поновили відстрочку; розповідають, як вони допомагали уникнути мобілізації клієнтам, яких зупинили на блокпості, бо клієнти були в розшуку; що робити, якщо ТЦК не надсилає документи на відстрочку або надсилає бланки повістки, терміни явки за яким вже минули. А от адвокат Микола Неклеса не тільки розповідає про юридичні аспекти, які допомагають звільнити від мобілізації, але й поширює інформацію про інші методи, які можуть, на його думку, посприяти уникненню мобілізації. Зокрема в одному з відео він розповідає про те, кого не зупиняє ТЦК: *«Вони отримали установку не чіпати велосипедистів та мотоциклістів, тому що їх не догониш. Також чоловіків у супроводі жінок. Самі розумієте чому? Тому що можна отримати скандал та незручне відео. А також великі групи чоловіків. Ну, також самі розумієте чому. Тому, друзі, використовуйте цю інформацію»*(Додаток А).

По-перше, адвокат маніпулює інформацією, бо у формі твердження, говорить *«кого не чіпає ТЦК»*, *«вони отримали установку»* і ти самим фактично сугестивно чинить вплив на свою аудиторію, даючи їй моделі поведінки, які можуть створити конфліктну ситуацію під час зустрічі із працівниками ТЦК. Він не повідомляє звідки йому відомо, що *«вони отримали установку»*. По-друге, адвокат формує у глядача думку, що тільки так треба поводитися, якщо йдеться про мобілізацію. По-третє, його слова налаштовують вороже до ТЦК, бо він навіть не говорить, що ТЦК має право перевіряти документи і мобілізувати[32].

В іншому відео М. Неклеса теж без посилань на джерело розповсюджує інформацію про те, що нібито обмежено придатних спеціально посилають на передову копати окопи під обстрілами. *«Продовжується обман для придатних у тиліві частини або обмежено придатних. Їх направляють на нуль копати траншеї перед позиціями ворога... Хочу сказати, що це таке ганебне явище. Незрозуміло, хто це придумав, але в історії таке вже було. Коли монголо-татари захоплювали міста, в тому числі Київську Русь і все таке, вони своїх полонених перед своїми військами направляли вперед. І захисники з крепостей стріляли по ним із луків, кидали на них каміння. І таким чином вони*

розходили свої стріли, луки, коп'я на полонених. От вдумайтесь, зараз придумали схожу річ. Людина, яка визнана обмежено придатною і повинна служити в тилкових частинах, замість того щоб служити і в тилкових частинах, її направляють на нуль копати траншеї, перед позиціями ворога. Вдумайтесь, хвору людину або з гіпертонією, або з якимись травмами спини, або ще з чогось. І там літають дрони, артилерія по них б'є, їх вбивають, вони гинуть там від цього.»(Додаток А).

В наступному відео адвокат М. Неклеса вже вдається не тільки до емоційного висловлювання, а вживає емоційно забарвлену лексику, сам маркує факт мобілізації як «незаконний». Сам процес мобілізації він називає «дика мобілізація» і повторює цю фразу двічі. Також адвокат без жодних доказів звинувачує владу і ТЦК у перевищенні повноважень. Для того, щоб була більша довіра до його слів разом з ним на відео є нібито матір мобілізованого. Ніяких документів, які засвідчили правдивість слів матері в цьому відео адвокат Неклеса не представив. Натомість він звинувачує ТЦК в тому, що вони мобілізували людину, яка мала відстрочку. «Друзі, зараз почалася дика мобілізація. Щойно до мене звернулася мати, сина якої з броню, з відстрочкою незаконно мобілізувала та закинули в військову частину. Розкажіть, будь ласка, що відбулося? Ну, ми прийшли в ЦЦК. Його заставили пройти в ВЛК. Дитина прийшла в ВЛК, слідом за ним ходили, не дали нам не цей, забрали його туди і довго не випускали. Я обратилася, вийшов там там військовий Кириленко. Мені усміхнувся, казав, що він піде воювати, хоч у нього є бронювання і відстрочка. Друзі, я хочу сказати, що це той унікальний випадок, коли людина заброньована, в неї ще навіть відстрочка. І це все до 21.03.2025 року. І ТЦК про це добре дуже знають, бо в них до системи «Оберіг» є доступ. Скажіть, будь ласка, коли це закінчиться? Коли закінчиться ця дика мобілізація. Це перевищення влади службових повноважень. Не можна, кого захотів, того й чіпати, кого захотів, того й випустив»(Додаток А).

У четвертому відео від адвоката М. Неклеси, яке запропонував алгоритм фейсбуку під час моніторингу, йдеться про те, що військові ТЦК почали видаляти інформацію про бронювання. Адвокат ствердно маркує цю дію як

незаконну, не надаючи жодних доказів: «Увага! ТЦК незаконно почали видаляти відомості з «Резерв Плюс» та системи «Оберіг» про бронювання людей. Перевірте своє бронювання, чи є воно, чи немає. Що вони роблять? Одною рукою спочатку дають бронювання до 2025 року, а потім це бронювання якимось чином другою рукою забирають і в системі «Оберіг», і в «Резерв Плюс» воно зникає... Я хочу сказати, на мою думку, це абсолютно незаконні дії і в таких випадках потрібно людям звертатися до адміністративного суду. Слава Богу, суди працюють чітко і виносять рішення такі, які повинні бути відповідно до закону, але для цього повинні бути підтвердження про те, що ви були заброньовані. Того, якщо вам потрібна допомога, звертайтеся. Мої контакти в шапці профілю» (Додаток А).

Підбиваючи проміжний висновок щодо відео адвоката М. Неклеси, потрібно відзначити, що чоловік у всіх проаналізованих блогерських розповідях у соцмережі «Фейсбук» загострює увагу глядачів на несправедливості та незаконності дій ТЦК, не наводячи жодних доказів. Його наративи формують недовіру до дій влади та ТЦК, продукують страх до процесу мобілізації і можуть викликати ненависть до військових, які проводять оповіщення та мобілізацію. Два останніх відео М. Неклеси алгоритми фейсбуку пропонував для перегляду неодноразово, зокрема відео, на якому він разом з матір'ю мобілізованого розповідає про незаконну, на його думку, мобілізацію, алгоритми фейсбуку пропонували для перегляду тричі, а відео, на якому він розповідає про те, що нібито працівники ТЦК видають із додатка «Резерв плюс», – п'ять разів. Є ще одне відео, яке фейсбук пропонував для перегляду неодноразово, зокрема, чотири рази. У цьому повідомленні чоловік, без зазначень свого імені та прізвища, не вказуючи рівень своєї експертності, розповідає, що в країні немає воєнного стану, а також стверджує, що ТЦК функціонує незаконно, немає ні розпоряджень і законодавчої підстави для його функціонування, що всі працівники ТЦК це цивільні люди, а не військові. Тобто цей чоловік дезінформує людей, закликає чинити опір. «Питання, яким зараз задаються дуже багато людей – це які закони потрібно знати, щоб могли дати відсіч ТЦК. І я вам скажу, що насправді вам жодних законів знати

не треба. Вам потрібно знати всього лиш два загальних положення. Перше, це те, що військовий стан вводиться на 30, в окремих випадках – на 60 днів. В нас військовий стан був введений 24 лютого 2022-го року. Відповідно, місяць часу він пройшов і він був закінчений. Мала бути оголошена війна або перемир'я. У нас ні війни, ні перемир'я оголошено не було, тому, в принципі, було прийнято рішення фігачити далі без нічого. У нас в Україні війна не йде. Жодна структура не має права посягати на вас, як на людину, яка проживає на території України і кидати вас в якусь м'ясорубку. Це є просто незаконно. Жодна структура не має права цього робити. І друге питання – це коли вас зупиняють ТЦК, ви можете запитатися їх, яким законом вони були сформовані і на яких підставах вони функціонують. Справа в тому, що функціонування ТЦК, в такому ключі, в якому воно функціонує зараз, є незаконним. Немає жодного закону, яким би вони були сформовані і жодних розпоряджень по їх роботі у них, відповідно, також немає. Вони є звичайними цивільними, які займаються самодіяльністю абсолютно. стопроцентною самодіяльністю і жодної юридичної сили в їх діях немає»(Додаток А).

Теза про те, що ТЦК та СП орган, що не існує, мовляв, ця установа не має повноважень здійснювати мобілізацію була однією із найбільш поширених маніпулятивних інформацій, яку пропонували мені алгоритми фейсбуку під час дослідження у 2024 році від анонімних джерел. Таких повідомлень стрічка фейсбуку, видала мені три. Станом на жовтень 2025-го року ці повідомлення заблоковані й посилання на ці так звані матеріали уже не активні. Зазначимо, повноваження ТЦК та СП регламентовані законами та підзаконними нормативними документами. У Законах «Про мобілізаційну підготовку», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про оборону України», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про Державну прикордонну службу України», статуті Збройних сил України, Кодексі України про адміністративні правопорушення та інших. Водночас у положенні про ТЦК та СП визначено цілу низку повноважень і завдань, які на них покладаються. Це й участь у військово-патріотичному вихованні громадян, і проведення заходів постановки на

військовий облік, ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, підготовка і проведення мобілізації людських і транспортних ресурсів.

Наступне відео алгоритм фейсбуку досліджуваного періоду в 2020 році запропонував мені тричі. На ньому нібито військова звертається до поліції та ТЦК: *«Поліція, ТЦК. У мене до вас особисте питання. Якого чорта ви пакуєте хлопців цивільних, які не повинні виконувати вашу роботу? Ви, а саме ви, давали присягу народові України захищати, а ви їх просто знищуєте. Ви їх пакуєте і вбиваєте. Ви їх принижуєте»* (Додаток А). По-перше, помітно, що звук змонтований, губи людини рухаються не синхронно до тексту; по-друге, вибрано спеціально жінку у військовій формі, яка звинувачує поліціантів і працівників ТЦК, що вони вбивають цивільних, а самі не служать. Треба зазначити, що ця тема активно обговорювалася і в медіа. По-третє, це відео розраховане на людей, які не критично мислять і вже мають певне негативне ставлення до ТЦК, і має на меті загострити почуття ненависті до поліції й ТЦК, а в кінцевому результаті вплинути на процеси мобілізації в країні та налаштувати громадян на протистояння з поліцією і військовими з ТЦК.

Ще одним способом продукування страху, зневіри, ненависті до військових ТЦК, наголошення на марності зусиль у протистоянні агресору є поширення відео із висмикнутими з контексту заявами авторитетних осіб. Один із таких прикладів – фрагмент програми Суспільного «Новий відлік». Його поширила анонімна сторінка у фейсбуці «Поліцейський контроль» з Чернігова. На відео гість програми досить критично оцінює ситуацію, яка склалась. Анонімний адміністратор «Поліцейського контролю» (сторінка до речі підписана російською й українською) вибрав фрагмент критичної оцінки й для підсилення трагізму підмонтував відповідну музику. Те що це тенденційнообрана тактика адміністраторів фейсбуксторінки поширювати страх і зневіру свідчить те, щорешту постів, їх підписи ретранслюють тільки критику ТЦК або влади та поліції. Сторінка має 64 000 підписників, немає ніякої інформації про те, хто її наповнює. Посилань на програму Суспільного, з якої вирізаний фрагмент відео, теж немає. Підпису про те, хто це говорить,

немає. Ось цитата гостя студії: *«Критична межа – це коли громадяни країни, у них зникає мотивація, розуміння, навіть захищати цю державу. Щоб прокурори були інвалідами, щоб очільники МСЕКу купалися в доларах, щоб син Баканова служив отримувач зарплату в СБУ і пропадав в спортзалі. Тобто, а чим ми відрізняємося від Росії? Мовою? Так за мову ті, хто хоче за мову, за прапор помирати, вони вже давно на фронті, вони 10-й рік на фронті. А це ж дзеркальне відображення Москви, тільки в жовто-блакитних тонах. А ті, хто готовий помирати за символи, давно вже там. А інші дивляться і питають: "А чому я маю іти, ризикувати здоров'ям, ризикувати життям, а для того, щоб всі покидьки жирували?" "І якщо про точку неповернення. Якщо критична маса, особливо ті, хто зараз тримає периметр, зневіряться в тому, що це варто тримати, ну ми отримаємо, як я говорив, 17-й рік. Тобто, коли солдати просто розвернуться і підуть додому. Якщо зараз кількість СЗЧ перевищує 100 000, то жодне СБУ, а хто там, ДБР і поліція, просто їх фізично не зможуть відловити, якщо захочуть, але вони зайняті зовсім іншим. Зокрема, зараз переслідують ПДМШ, от, яке на фронті. Проти нас заведено чотири кримінальні справи за те, що ми намагаємося побудувати реабілітаційний центр за кошти американських донорів»*(Додаток А). Про це в студії «Нового відліку» говорив засновник та почесний президент Першого добровольчого мобільного шпиталю (ПДМШ) Геннадій Друзенко.

Отже, більшість відео, які оприлюднив фейсбук від адвокатів, анонімних користувачів, користувачів фізичних осіб, які себе ідентифікували містили кричне ставлення до мобілізації, у них часто демонстративно підкреслювалася зневага до працівників ТЦК, в частині відео йшлося про поширення ненависті до військових ТЦК і поліціантів, також формувався контекстуальний наратив непокори владі, знецінення самої ролі захисника країни під час агресії ворога. Страх, обурення, ненависть, що трансформується через заклик до непокори й протидії поліції, ТЦК і владі, недовіра, зневіра і безвихідь, що може призвести до знецінення зусиль і жертв, які держава та її народ зробив під час агресії Росії проти України – це основні емоції, які домінували у повідомленнях фейсбуку. Тобто в кінцевому результаті спільною рисою емоційного навантаження усіх

повідомлень, які рекомендував фейсбук для перегляду під час двомісячного моніторингу у 2024 році, є те, що вони викликають негативні емоції. І це стосується навіть тих повідомлень медіа, в яких автори разом з експертами намагалися пояснити ситуацію. Але й ці повідомлення можуть вводити людину в стан страху, ненависті й зневіри. Емоція страху в людини може з'являтися від усвідомлення невизначеності й складності ситуації, в якій опинилася країна, стан ненависті може формуватися не тільки до ТЦК й поліції, але й до тих, хто ухиляється від мобілізації й про це відкрито заявляє у повідомленнях в соцмережі або ж своїми діями це демонструє в комунікації із військовими ТЦК. У результаті емоції недовіри, зневіри й безвиході проявлятиметься і в тих, хто підтримує мобілізацію за будь-яких умов, і в тих, хто її критикує.

3.2. Динаміка емоційного контенту у фейсбуці як чинник формування громадської думки під час війни у 2025 році

У 2025 році, у жовтні, продовжено моніторинг повідомлень, які демонстрував нам фейсбук під час скролінгу стрічки. Тема мобілізації залишилася однією найбільш проблемних тем, вирішувати яку потрібно було на початковому етапі в 2023-му, коли кількість добровольців різко зменшилася. Зволікання влади у вирішенні цієї проблеми загострили ситуацію в суспільстві, в результаті чого всі сторони процесу, які безпосередньо контактують один з одним, радикалізували свою поведінку. Соцмережі, зокрема й «Фейсбук», це відображали й, ймовірно, цьому сприяли. У жовтні 2025-го Центр протидії дезінформації оприлюднив інформацію про те, що в TikTok та X поширюються відео, створені за допомогою нейромережі Sora. У цих відео показують нібито українських військових, які вручають повістки немовлятам, перевіряють документи у вагітних або сваряться з цивільними. Відео подаються в гумористичному стилі, нібито з розважальною метою, однак насправді в них обігруються чутливі для українського суспільства теми та просуваються антиукраїнські наративи. Під виглядом «гумору» ворог намагається

дискредитувати мобілізаційний процес і применшити сприйняття серйозності теми оборони України. У повідомленні Центру протидії дезінформації, зазначається, що Sora— це генеративна система штучного інтелекту від Open AI, яка перетворює текстові описи на реалістичні відео. Такі ролики часто мають правдоподібний вигляд, але є повністю вигаданими. Зазвичай такі відео маркуються логотипом інструменту «Sora» [46].

Аналіз матеріалів, запропонованих алгоритмами фейсбуку, засвідчує жваву активність обговорення проблеми мобілізації загалом, так і конкретних дій ТЦК щодо примусової мобілізації. Повідомлень у жовтні про ТЦК і мобілізацію було більше, ніж за два місяці 2024 року. Змінилося емоційне навантаження контенту, а також співвідношення матеріалів від медіа, офіційних установ, адвокатів та анонімних джерел. З'явилося і таке явище, як рекомендація повідомлень на одну і ту ж подію різних суб'єктів, які можна назвати колективним обговоренням проблеми й представленням усіх точок зору, як це насправді існує в реальному житті. Адвокатські меседжі уже відображають у своєму змісті не тільки права, але й обов'язки військовозобов'язаних. Кількість матеріалів (попри радикалізацію подій і комунікації), які відверто маніпулятивні, порівняно із 2024 роком, зменшилася, кількість анонімних матеріалів, які односторонньо в негативному контексті висвітлюють проблему мобілізації чи мобілізацію конкретної людини, теж зменшилася.

Загалом у жовтні фейсбук продемонстрував 116 повідомлень. Це 50 повідомлень від медіа та офіційних установ, 19 повідомлень від адвокатів, 45 повідомлень від осіб, які себе ідентифікувати й висловлювали свою думку про проблему. І було лише два анонімних повідомлення, в яких був емоційно маніпулятивний контент, спрямований на дискредитацію ТЦК через емоції ненависті та гніву. Таким є графічне повідомлення від модератора групи "Тандем" Анатолія Пчеловода (напис російською). Повідомлення складається з фото невідомої жінки, світлина містить напис «Чому діти високопоставлених людей не на фронті?»: акторка обурилася роботою ТЦК». Аналіз сторінки засвідчив, що це анонімний користувач, його профіль створений у липні 2024

року, ніякої інформації про нього немає, є двісті друзів, серед яких Мирослав Олешко. Це блогер, який незаконно виїхав у 2023 році з України, СБУ оголосила йому підозру за статтями про перешкоджання законній діяльності Збройних сил України та використання завідомо підробленого документа, він фігурує в базі «Миротворець». Президент України Володимир Зеленський увів особисті санкції за «проросійську» діяльність. З цього можна зробити висновок, що профіль Пчеловода і група є для того, щоб поширювати антиукраїнську маніпулятивну інформацію. У цьому випадку питання, відображене на світлині, віддзеркалює реальну дискусію в суспільстві, яку ворог використовує для радикалізації настроїв, щоб вплинути на думки та поведінку народу України. Мовляв, навіщо тобі захищати країну, якщо діти чиновників її не захищають. Отже, це повідомлення спрямоване на те, щоб через «активізацію» негативних емоцій гніву, ненависті, обурення ускладнити мобілізаційні процеси в Україні й викликати недовіру до дій влади або ж чинити опір її рішенням. Мета цього повідомлення тримати цю тему на порядку денному для тих, хто некритично мислить або ж перебуває в стані емоційного проживання мобілізаційної ситуації, яка ускладнюється в країні. Ще одне повідомлення, покликане «підживлювати» ненависть до ТЦК, силових структур і політичного військового керівництва країни – це пісня, яка звучить на відео з таким написом: «Присвячується ТЦК, поліції та всім причетним до геноциду української нації». Маніпулятивна складова цього повідомлення має широку палітру сенсів та емоцій. У ньому поширювач хоче закріпити емоцію ненависті в людей з некритичним мисленням або ж пробудити відчуття гніву в людей, які перебувають у зневіреному стані через бойові дії, втрату рідних і близьких, і перекласти провину в загибелі родичів на поліціантів, представників ТЦК, які мобілізують громадян. Головне завдання цього повідомлення через емоції перефокусувати раціональне осмислення дійсності, зокрема сприйняття загибелі військових не як наслідок російської агресії, а як наслідок дій територіальних центрів комплектування, правоохоронних органів і влади. І ще цікава деталь. Це відео ніби підказує слухати цю пісню в дорозі, бо й демонструє дорогу, відзняту в машині реєстратора, на якому зазначений вище

напис та спідометр вподобайок, чим робиться заклик ставити вподобайки. Тобто у повідомленні, на мою думку, добре продумана маніпулятивна складова як з погляду тексту, палітри емоцій, фокусу проблеми та змісту слів і відео. У пісні, зокрема, є звинувачення в знущанні, в убивстві мирних людей, згадується кара Божа і пекло: *«Дивіться, суки, обережно. Вас вовча згря розірве. За ваші блядські ці поступки. Це все Господь вам поверне. Вам навіть там у храмі Божім не відмолити ці гріхи. За те, що ви людей ламали. Як ви знущались над людьми. А по житті, а по житті. Ви є не люди, ви є пси. І не живете ви в сім'ї. Бо вас і звідти вигнали. Мирних людей ви убивали. Сміялись, як плаче дитя. Ви є не люди, ви шакали. Не варті ви цього життя. Дивіться суки обережно. Вас вовча згря розірве. За ваші блядські ці поступки, це все Господь вам поверне. Вам навіть там, у храмі Божім, не відмолити всі гріхи. За те, що ви людей ломили, як ви знущались над людьми. І час ваш прийде, він настане. Не забудьте, суки ви більші, як наші родичі страждали, коли відправляли всіх ви на нуль. Забули ви про віру і правду, вам тільки своє життя дороге. І буде пізно молитися Богу, диявол в пекло всіх забере»*(Додаток Б). Пост журналіста, телеведучого, медіаексперта, політичного аналітика Богдана Буткевича, який запропонував для перегляду фейсбук, засвідчує, що два попередні анонімні повідомлення вже можуть відображати настрої людей, бо відповідна емоційна атмосфера ставлення окремих груп суспільства до мобілізації й ТЦК, на жаль, певною мірою сформована. Подаю весь допис журналіста: *«На днях їхали міжміською маршруткою з побратимами у справах. У цивільному. І на блокпосту – бінго, нас зупиняють і до автівки заходить поліція із військовим ТЦК. Військовим у військовій формі. Який одразу випас гурт чоловіків на задніх сидіннях. І з надією в очах почав протискатися до нас. Треба було бачити ступінь його розчарування, коли цей гурт майже синхронно витяг військові квитки з кишень). Але мова не про це. І не про нас. А про реакцію людей – а це, в основному, були жінки різного віку, від 20 й до 70, які їхали цією ж маршруткою. Яка мене, чесно кажучи, налякала. З першої секунди появи ТЦК і поліції в салоні майже всі ці жінки зайшлися в такому пароксизмі ненависті, що було враження, ніби аж повітря загуло. Від першого запитання: "Може, ви*

й жінок забирали?" й до прямих прокльонів з матюками й навіть штовханиною, пройшло буквально пів хвилини, не більше. При чому, слід зазначити, що представник ТЦК і поліція ще навіть не встигли нічого сказати чи зробити, як рівень агресії жінок піднявся до максимального рівня. Не знаю, чи через облом з нами, військовими, чи через цю жіночу агресію, але поліціянти з військовим ТЦК дуже швидко вийшли. Навіть не перевірили документи у кількох чоловіків цілком призовного віку, які зіщулилися на передніх сидіннях. Висновків не буде. Єдине, зазначу, що останній раз таку співставну за рівнем накалу ненависть у людей я бачив щодо "беркутівців» (Додаток Б). Тобто робота з оповіщення, яку зобов'язані робити військові ТЦК, у людей викликає агресію та ненависть. Ще раз зауважу, в цій ситуації не йдеться про неправомірні дії військових, та й навіть не було ніяких дій щодо чоловіків, а вже жінки в автобусі були налаштовані вороже до працівників територіального центру комплектування. У жовтні 2025 року було ще три дописи громадян із негативною емоційно забарвленою лексикою щодо дій ТЦК, в усіх випадках люди вважали, що ТЦК діяли неправомірно. Критикують мобілізацію і самі військові. У рилсі, який поширило медіа "Актуальна правда" військовий говорить: «Набирають у військо або, ну, таких вже там за 50 років дядьків. В цілому в Україні, при нашому рівні життя 50 років - це в тебе вже отакенний оберемок хвороб. І ти далеко не в найкращому стані в більшості випадків. Або більше того, набирають, не знаю, алкашів і ледь не бомжів. Ну, якщо бути чесним. Величезна кількість там набирають людей, які по факту там обмежено придатні» (Додаток Б). У рилсі програми «Рандеву» 5-го каналу командир загону «Ахіллес» Юрій Федоренко говорить, що частина примусово мобілізованих самовільно залишають військову частину. За його словами, без примусової мобілізації неможливо обійтися, але водночас треба зменшити соціальну напругу і зробити мобілізацію справедливою. «Певне відсотково, десь до 20% – це ті, які, так би мовити, примусово мобілізовані. І з цих 20% можливо п'ять, які вчинили СЗЧ. Решта вони дуже добре воюють. Для мене примусова мобілізація це є неприйнятна, але вимушена міра. без примусової мобілізації, на жаль, встояти на лінії бойових зіткнень ми не зможемо. Що

робити з соціальною несправедливістю, коли бики накачані покупували собі довідки про працездатність, поодружувалися на людях літнього віку й оформили собі по догляду, коли купили інші документи, які дозволяють не служити. І, повірте, таких негідників я також знаю, які проживають своє краще життя» (Додаток Б). Як бачимо, коментар Юрія Федоренка не містить негативної характеристики дій ТЦК, але він аргументовано наголошує на негативній конотації самого явища «бусифікації», яке є вимушеною мірою під час війни. Боєць Олег Тягнибок у програмі каналу «Великий Львів» говорить, що обговорення питання «потрібна чи не потрібна мобілізація» дратує, бо на фронті потрібні люди, щоб втримати позиції й потрібно проводити ротацию військових. «Нас бентежать і дратують оті всі дурнуваті розмови потрібну мобілізацію, не потрібну мобілізацію. Звичайно, що вона потрібна, тому що інакше ми не втримуємо наших позицій», – каже Олег Тягнибок, зокрема він наголошує, що підрозділ, в якому він служить, два роки не мав ротации. – «Воно просто викликає, ну, навіть якісь такі такий величезний негатив, таке повне несприйняття. На нас напав ворог, ми нікуди від того не дінемося. Але даруйте, будь ласка, і то що нам зараз? За тою логікою всіх тих ухиянтів, нам зараз треба сказати: «Ні, ми втомилися, ні, ми непрофесійні військові, ми залишаємо тут зброю і ми собі йдемо додому» (Додаток Б). Отже, ми бачимо що в людей, які безпосередньо беруть участь у боях, не виникає сумнівів у доцільності питання мобілізації, у цьому випадку Олег Тягнибок проявляє емоцію обурення розмовами про доцільність мобілізації. Інший військовий у рилсі висловив незадоволення роботою ТЦК, зокрема він як і цивільні громадяни в соцмережах теж звертає увагу на несправедливість або вибірковість під час мобілізації, але військовий не критикує факт примусової мобілізації, він пропонує дозволити це робити бойовим підрозділам. «Що заважає тому самому ТЦК зайти в той же самий спортзал і набрати тих самих качків? Нічого абсолютно йому не заважає. Вони просто бояться цього робити. То ТЦК, воно не справляється з тою задачею, яку йому дають. Дали б можливість самим бригадам, самим батальйоном набирати собі людей. Була б

відповідно в батальйону своя група, яка їздить, так само пакує і в конкретно цей же підрозділ цю людину привозить» (Додаток Б).

Власне ідея долучати бійців підрозділів до мобілізації була реалізована, такий експеримент проводився на Тернопільщині. Про це свідчить пост у фейсбуці Тернопільського територіального центру комплектації та соціального супроводу жовтні 20205 року: *«Збройні сили України проводять мобілізаційні заходи з урахуванням нових підходів та залучення бойових підрозділів до процесу оповіщення громадян. Такі групи формуються із військовослужбовців, які мають бойовий досвід і користуються повагою серед побратимів і суспільства. Їхня участь у цих заходах допомагає підвищити довіру до процесу мобілізації та забезпечує дотримання законності»*(Додаток Б). Згодом стає відомо, що цей експеримент дав збій, а робота військових, які мали б бути залучені до мобілізаційних процесів викликала всеукраїнський розголос. А також ця тема викликала активне обговорення у соцмережі фейсбук повідомлень медіа, дій військових, рішень влади, що мали своє емоційне поле. Розпочалася ця дискусія із повідомлення про те, що люди у військовій формі заблокували машину, в якій сидів військовозобов'язаний, але на вимогу військових виходити не хотів. Чоловік з дружиною сидів в машині упродовж доби. Фейсбук запропонував це повідомлення у своїй стрічці 13 жовтня з таким текстовим анонсом від сайту «Від Тарнополя до Тернополя»: *«У Тернополі люди у формі заблокували авто: чоловік і жінка вже добу сидять в машині. Подробиці в першому коментарі»* (Додаток Б). Цього ж дня по цій темі стрічка фейсбуку запропонувала 5 повідомлень. У наступному повідомленні, яке поширила користувачка Ольга Олійник від сторінки фейсбуку «Все про цікаве» був відеосюжет, у якому вже згадується ТЦК. Зокрема, повідомлено коментар від ТЦК, про те що на місці їхніх працівників немає: *«Від учора 12 жовтня особи у військовій формі блокують автомобіль цивільних біля торгового центру «Орнава». Чоловік із дружиною перебувають тут уже майже добу. Біля коліс розставили їжаки, аби ті не виїхали. За словами наших читачів, чоловік у авто має документи та відстрочку як учитель, але його не випускають. Чи справді є військово-облікові документи, ми з'ясуємо. У ТЦК*

журналістам прокоментували, що їх на цю ділянку не залучали і їхніх працівників там немає. Хто ж ці люди у камуфляжі, кедах та кросівках? Ми запитали в поліції, однак там також: «Як води у рот набрали?» Мовляв, коментувати нічого не будуть. «Ми просто забезпечуємо громадський порядок», – кажуть у відомстві. «Але хто оточив автоцивільних і куди далі везуть цих людей?» Рекрутингові центри бригад, до яких уже звернулися за коментарями, відхрещуються від участі в події. Кажуть: «Рекрутинг – справа добровільна». Виглядає так, що невідомі особи орудують містом, але ні в поліції, ні в ТЦК, ні сном ні духом. Закликаємо причетні структури пояснити тернополянам, що відбувається. Якщо це мобілізація, то хто її проводить? А якщо ні, то чому вже майже добу в машині заблокована сім'я, у якої двоє малих дітей залишилися вдома самі, без мами й тата» (Додаток Б). Як бачимо, попередні інформації можуть викликати емоцію занепокоєння діями невідомих осіб, що є нормальною реакцією на ситуацію. Що цікаво, далі стрічка фейсбуку наповнювалася відгуками користувачів на цю подію, зокрема пресофіцер 105-ї бригади Юрій Кульпа написав: «Незадоволені ТЦК? Боїтесь, щоб не мобілізували? Йдіть у військові частини самі, обирайте посади і виконуйте завдання. Хлопцям, які четвертий рік не вдома треба заміна. Ваші «липові» інвалідності, «куплені» відстрочки і «потрібні знайомства» нічого не варті. Зачиненими сидите по хатах, танцюєте по нічних клубах, п'єте по барах, а хтось має останнє віддати, щоб це «вдома» було у вас. У всіх є сім'ї. Не ТЦК вас має лякати. А сором, який втратили.... через наглість!» З'явилась оновлена інформація станом на 14 годину 14.10.2025р. стосовно події яка створила резонанс у суспільстві. 49-річного футболіста (тренера) Сергія, який разом із дружиною понад добу не виходив із заблокованого автомобіля біля ТЦ «Орнава», подали у розшук. Порушення правил військового обліку» (Додаток Б). Цього ж дня, 14 жовтня, у стрічці досліджуваної соцмережі з'явилися ще 4 повідомлення на цю тему від місцевих сайтів – «Тернопіль1», «Тернополяни», «Погляд», «Газета Місто». Останнє медіа поширило коротке повідомлення у групі «Новини Тернопілля», яке вирізнялося не стільки новинністю, скільки емоційно забарвленою лексикою та односекундним відео з написом «труха»,

яке, я так розумію, мало б підтверджувати перше речення повідомлення: *«Чоловіки в балаклавах жорстоко б'ють людей біля «Орнави» в Тернополі. Вони нібито не мають стосунку до ТЦК, але поліція за цілий день не перевірила їхні документи. Що за безлад відбувається, чому немає реакції правоохоронних органів?!»* (Додаток Б). До речі, інші медіа не повідомляли про те, що люди у формі когось били. Потрібно зазначити, що ці чоловіки не застосовували силу до військовозобов'язаного, не робили спроб витягнути його з машини, а лиш блокували авто і вимагали пред'явити військово облікові документи. Як вже було зазначено вище, ці чоловіки у формі були представниками військової частини й в такий спосіб реалізовували надане їм право здійснювати мобілізаційний процес у рамках експерименту. Загалом про блокування чоловіка в машині алгоритми фейсбуку видали 12 повідомлень. Можна зробити висновок, що в цьому випадку алгоритми намагалися не бути однобокими, в стрічці це мало вигляд радше усебічного обговорення проблеми за участю медіа, свідків, офіційних установ, тернополян та військових. Цей випадок спонукав висловити свою думку військовослужбовця, відомого в Тернополі журналіста Дениса Лучку: *«У нас же, в нашому завжди патріотичному краї, на жаль, відбувається політика виправдання ухилянтів. Тут я не вдаюся до осуду – кожен робить свій вибір. Однак вважаю, що українське суспільство і зокрема тернополяни не мають сприймати позитивно такий вибір»* (Додаток Б). Денис Лучка аргументовано і, використовуючи нейтральну лексику, намагається опонувати некритичним і емоційним позиціям, які він, напевне, прочитав в медіа і соцмережах і, які засуджують мобілізаційні процеси і толерують випадки дій, що демонструють спробу ухилитися від обов'язку захищати свою країну від агресора.

Описане вище обговорення події засвідчує, що повідомлення мали різний ступінь емоційного навантаження – від осуду й гніву до нейтральних текстів, які все ж критикують опонентів. Тобто мережа намагалася об'єднати різних людей навколо цієї ситуації.

15 жовтня 2025 року стало відомо, що в Тернополі окремі військові з бойових підрозділів, які мали займатися мобілізацією, насправді вдавалися до

насильства і вимагання. Поліція Тернополя затримала шістьох військових за підозрою у незаконному позбавленні волі, катуванні, вимаганні та викраденні майна, зокрема у людей, які проходили реабілітацію після поранень. П'ятеро із затриманих є учасниками бойових дій, і 16 жовтня суд обрав їм запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Серед них немає представників ТЦК. Третя штурмова бригада підтвердила співпрацю з правоохоронцями та засудила насильство, зазначивши, що має найнижчий рівень злочинності серед військових. Незаконне позбавлення волі людей, зокрема тих, хто перебував на реабілітації. Затриманих підпорюють у фізичному насильстві та катуванні, вимаганні грошей та цінностей, викраденні автомобіля, викраденні людей, вивезення за межі міста та утримання в нелюдських умовах. Суд обрав затриманим запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Стрічка фейсбуку представила для прочитання 8 повідомлень на цю тему. З них 6 повідомлень від медіа, 2 повідомлення від юристки.

Цей випадок також обговорювала в ефірі «Радіо Свобода» в програмі «СвобдаЛайф» Власта Лазур із народним депутатом від Батьківщини, представником, заступником голови Комітету з питань соціальної політики і заступником голови тимчасово слідчої комісії Михайлом Цимбалюком та юристом, ветераном російсько-української війни Олегом Симорозом. Оскільки стрічка фейсбуку порекомендувала цю програму для перегляду із коротким повідомленням про зміст розмови подаю окремі коментарі запрошених, щоб проаналізувати змістову й емоційну складову контексту.

Михайло Цимбалюк повідомив, що ця історія в Тернополі має стати предметом розгляду парламентської ТСК: *«Нас, як ТСК, цікавить, що це за такий досвід, бо насправді в інших областях такого не було... З цієї ініціативи був такий експеримент. Дуже важливо, щоб цей кейс не став приводом російської пропаганди розкручувати цю проблем. Кардинально потрібно змінити підхід до мобілізації. Мобілізація має бути мотиваційна. Але без вирішення цієї проблеми, ми справді робимо дуже пагану річ для суспільства. Ми відбиваємо бажання в людей справді йти служити в військо»* (Додаток Б).

Олег Симороз заявив, що влада має визнати факт провалу мобілізації. *«Більше тут питань до командування сухопутних військ, які відповідають за мобілізаційні процеси за ТЦК. Це наслідок їхньої провальної політики, провальної мобілізації. Ну, це треба просто визнати»* (Додаток Б). Обговорюваний випадок, вважає Олег Симороз, вийшов за межі силових дій. Каже такі підходи, які вони використовують, роз'єднують суспільство: *«А давайте будемо відверті, ну, в диких ситуацій, методів роботи ТЦК вистачає по всій Україні. Я вважаю, що мобілізація зірвана. І зірвана вона як і методами роботи ТЦК. Так само це і глобальна проблема. Тобто такі умови ТЦК ще і створили. Губна державна політика, урядова політика, коли зробили все можливо, щоб службу в армії перетворити на ганьбу. І фінансовому забезпеченні, вибачте, ну, комірник АТБ більше зараз отримує грошового забезпечення, ніж стрілець з піхотному підрозділі. Це ж неадекватно, правда? І так само питання справедливості мобілізації, яке дуже гостро стоїть і воно має місце, коли війна несе за собою ризики для здоров'я. І коли розділяють людей на класи, хто платить, той не служить, так зване економічне бронювання, а хто не платить, то той десь служить»*(Додаток Б).

Свою позицію про залучення до мобілізаційних заходів представників військових бойових підрозділів висловила й адвокатка Тернополя Олена Степанова: *«Тернополяни, а ви знали, що стали піддослідними щурами експерименту Міністерства оборони? Так, саме так. Те, що відбувалося останні місяці у Тернополі під виглядом «рекрутингу» – виявляється, не ініціатива місцевих ТЦК, а офіційний експеримент за дорученням Міністра оборони. І про це знали всі: ТЦК, поліція, органи місцевого самоврядування. Просто мовчали. На основі офіційної відповіді Генштабу я бачу, що ці «заходи» не мають жодної законної основи. Тому як адвокат я ініціюю визнання цього доручення неправомірним. Але сподіваюся – журналісти й правозахисники не промовчать. Бо це не просто папірець. Це доказ того, що людей у Тернополі перетворили на полігон для чужих рішень»* (Додаток Б). Як бачимо, адвокатка не тільки дала оцінку законності Міністерства оборони, але й достатньо експресивній формі характеризує це рішення вживаючи слова

«піддослідними щурами», «полігон для чужих рішень», робить оціночне узагальнення («Те, що відбувалося останні місяці у Тернополі під виглядом «рекрутингу»), використовуючи слово «рекрутинг» хоч і в лапках, чим може дезінформувати читачів власне про сам процес рекрутингу, який проводиться військовими частинами на території Тернопільської області, і який немає нічого спільного із зазначеним експериментом. Це можна прочитати в документі, який адвокатка прикріпила у своєму пості: *«Відповідно до доручення міністра оборони України від 03.08.2025 номер 4303/уд з 01.09.2025 тривають заходи щодо експерименту в Тернопільській області з призову військовозобов'язаних на військову службу під час мобілізації представниками військових частин Збройних сил України. Військовослужбовці перебувають у розпорядженні начальників територіальних центрів комплектування»* (Додаток Б).

Для осіб, які перебувають на фронті, повідомлення про участь представників бойових підрозділів у злочинах проти цивільних осіб можуть викликати комплекс суперечливих емоцій. З одного боку, у військових, які чесно виконують обов'язок, формується почуття обурення, сорому або навіть приниження через те, що дії окремих осіб дискредитують збройні сили загалом. Це може знижувати бойовий дух і довіру до командування, викликати емоційне вигорання та почуття моральної втоми.

З іншого боку, для частини військових такі повідомлення можуть посилювати бажання дистанціюватися від суспільства, яке, як вони можуть відчувати, більше реагує на негативні новини, ніж на прояви героїзму чи жертвності.

Родичі військовослужбовців, які чекають близьких вдома, можуть реагувати на подібні новини тривогою, страхом і розчаруванням. У них можуть виникати сумніви щодо безпеки, морального стану та психологічної стійкості армії загалом. Для багатьох родин це може створювати додаткове емоційне навантаження, формуючи відчуття нестабільності та невпевненості у справедливості системи.

Для громадян, які ухиляються від мобілізації або критично ставляться до діяльності ТЦК, такі повідомлення можуть виконувати роль підтвердження

їхньої позиції. Інформація про насильство з боку військових підрозділів може сприйматися як доказ того, що держава діє несправедливо або репресивно, що, у свою чергу, знижує рівень морального зобов'язання перед суспільством.

Таким чином, подібна інформація не лише не мотивує до служби, а навпаки – легітимізує уникання мобілізації, посилюючи розкол між тими, хто воює, і тими, хто відмовляється від участі у бойових діях.

Публікації про насильницькі злочини з боку військових мають потенційний вплив на соціальну динаміку. По-перше, вони підривають довіру до армії як інституції. По-друге, такі повідомлення сприяють поляризації суспільства – між тими, хто бачить у них загрозу національній єдності, і тими, хто вбачає у них підтвердження власної недовіри до влади.

Медіа й особливо соціальні мережі посилюють цей ефект через емоційно забарвлені оцінки, використання експресивних метафор («піддослідні щури», «полігон для чужих рішень») і персональні узагальнення. У результаті інформація набуває не лише фактологічного, а й символічного виміру – стає інструментом формування громадських настроїв.

Продовжуючи тему адвокатських постів, необхідно зазначити, що більшість таких повідомлень були нейтральними (13 повідомлень з 19), містили фактологічну інформацію про законодавчі вимоги або розповідали про випадки, в яких їм не вдалося допомогти військовозобов'язаним, бо ті самі не дотримувалися вимог військового обліку: *«Історія про те, як я відмовила клієнту в підготовці заяви на відстрочку, щоб направити це цінним листом. А все чому? Тому що після консультації він не врахував моїх рекомендацій, а по суті хотів нав'язати своє бачення і алгоритми мені, і щоб я ним слідувала. Ситуація непростя, в чому? В клієнта є підстави отримати відстрочку за пунктом дев'ятим, але є недотримання вимог військово-облікових»*(Додаток Б).Адвокатеса Дарія Голодняк також розповіла, що в цього чоловіка не було актуальних військово облікових документів і він перебуває в розшуку. Водночас було 6 повідомлень в яких, адвокати розповідали про неправомірні, на їхню думку, дії представників ТЦК, вказували на несправедливість у

мобілізаційному процесі. Зокрема адвокат Микола Неклеса заявив, що його незаконно мобілізували: *«Сьогодні отримав рішення суду, яке визнає дії ЦК незаконними, прийняти заяву на відстрочку...Це рішення дуже важливе для того, щоб потім показувати про те, що дії по моїй мобілізації взагалі були незаконні, тому що я мав право на відстрочку і мене не мали права затримувати та мобілізувати»*(Додаток Б).

Під час моніторингу в жовтні алгоритми фейсбуку представили для читання 9 повідомлень про силові дії громадян України проти працівників ТЦК. Про один із таких випадків розповів чоловік у своєму відеопості: *«Бусифікація хлопців закінчилась тим, що хотіли мобілізувати трьох хлопців і люди, не знаю, якісь люди перевернули автобус, побили, хлопців відбили»*(Додаток Б). Про це писали й медіа, зокрема стало відомо, що в Одесі на ринку «Сьомий кілометр» група людей напала на військових ТЦК, застосувавши сльозогінний газ та кийки. Нападники пошкодили службовий автомобіль та травмували військових. 17 жовтня Тернопільський обласний ТЦК СП на своїй сторінці у фейсбуці повідомив, що *«на автодорозі поблизу села Плебанівка Тербовлянської громади Тернопільського району двоє невідомих осіб на автомобілі підрізали службовий транспорт територіального центру комплектування та соціальної підтримки, створивши аварійну ситуацію. У ході конфлікту нападники допомогли втекти з автомобіля ТЦК військовозобов'язаному. Чоловіка пересадили в свою машину та втекли з місця події.Під час інциденту постраждав співробітник ТЦК – він отримав травму ноги»*(Додаток Б).

Поширення у соціальних мережах повідомлень про силові дії громадян проти представників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки є важливим інформаційно-психологічним феноменом, який впливає на різні групи населення по-різному. Подібні повідомлення, що описують агресивні сутички, побиття військових або перешкоджання виконанню ними службових обов'язків, викликають широкий спектр емоційних реакцій – від страху й тривоги до гніву, протесту чи байдужості.

Для осіб, які безпосередньо беруть участь у бойових діях, подібна інформація може мати травматичний характер. Вона здатна викликати відчуття образи, зневіри чи розчарування у цивільному суспільстві, адже сприймається як прояв неповаги до тих, хто ризикує життям заради держави. Водночас у військових може посилюватися почуття ізоляції та психологічної дистанції від цивільного населення, що, у свою чергу, знижує довіру між армією та суспільством.

Для родичів військових такі повідомлення здатні провокувати інтенсивні емоційні переживання – страх за життя своїх близьких, злість на державні інституції або на тих, хто чинить опір мобілізації, а також почуття безпорадності. Постійне споживання подібного контенту може призводити до підвищення рівня тривожності, емоційного виснаження та посилення соціальної напруженості.

Для громадян, які уникають мобілізації або ставляться до неї з недовірою, подібні повідомлення можуть виконувати функцію раціоналізації власної поведінки. Інформація про конфлікти з ТЦК може викликати відчуття «виправданого спротиву» та легітимізувати ухилення від мобілізації. Такі особи схильні сприймати насильницькі дії проти працівників ТЦК не як суспільно небезпечний акт, а як форму протесту проти системи, яку вони вважають несправедливою. Це сприяє формуванню у колективній свідомості деструктивних соціальних наративів про допустимість фізичного опору представникам державних структур.

На рівні суспільної поведінки систематичне поширення інформації про напади на ТЦК має потенціал підривати легітимність державних інститутів і зменшувати готовність громадян до участі в обороні країни. Такі повідомлення створюють атмосферу недовіри, формують у частини населення ілюзію масового спротиву мобілізації, що може стимулювати подальше зростання протестних настроїв. Водночас у іншій частині суспільства – особливо серед військових і патріотично налаштованих громадян – подібний контент може викликати обурення, прагнення до відновлення «справедливості» й готовність до жорсткішої реакції держави. Таким чином, інформаційний вплив таких

повідомлень призводить до поляризації суспільства, посилення емоційної напруги й поглиблення соціального конфлікту між різними групами громадян.

Зі 116 повідомлень у жовтні 2025 року, які запропонували алгоритми для читання у стрічці фейсбуку, було лише одне, в якому в жартівливій іронічній формі подається проблема мобілізації в Україні: *«Бажаєм здоров'я! Апостол Петро! Привіт! Із ТЦК? Так, так. Вам сюди не можна. Апостол Петро Іванович, 93 року народження до нашої ери, Небесний простір, хмара п'ять. Вам потрібно пройти з нами для уточнення облікових даних. - Побійтесь Бога. Я ж апостол. Військова кафедра була? - Була. Хлопці, ну, ну ми ж... Ну я ж в раю. Ну не звичайно в такому раю, як в будиночку одеського воєнкома, але ж ми стараємося. Стараємося. Чесно кажучи, я боюсь. - Боїтесь воювати? Ні, воювати не боюсь. Просто боюся йти в ваше ТЦК, бо я по інтрнетувідосіки бачив, ви там таке чудите. Давайте домовлятися. Ви мені зараз отсрочечку робите, а я вам потім. І вам потім, а? -Ніяких домовленостей. Тепер все чесно. - Серйозно? Так. Ну хорошо. Тільки мені треба ключі передати цьому Павлу, апостолу. О, тут ще Павло є? Є. Сюрприз, сюрприз. Але в нього група. Ні, ні, я піду. М-ля бити, то святе. Таня, де мої берці? Пішли, пішли»* (Додаток Б).

Емоційне осмислення проблеми мобілізації тут реалізується через механізми гумору, страху та абсурду, що дозволяють уникнути прямого емоційного навантаження, характерного для серйозних дискусій на цю тему. Центральною емоцією є страх, артикульований апостолом Петром («Чесно кажучи, я боюсь»). Він не стосується безпосередньо бойових дій («воювати не боюсь»), а фокусується на процедурних аспектах мобілізації – відвідуванні ТЦК («бо я по інтрнетувідосіки бачив, ви там таке чудите»). Це відображає колективну тривогу щодо можливих зловживань, примусу та непрозорості процесу, посилену медійним контентом (відео в інтернеті). Страх подається не як патологічний, а як раціональний, що підкреслює емоційну втому суспільства від невизначеності. Гумор будується на абсурдному контрасті між небесним раєм і земними реаліями ТЦК («не звичайно в такому раю, як в будиночку одеського воєнкома»). Сарказм спрямований на критику корупції та несправедливості («Давайте домовлятися. Ви мені зараз отсрочечку робите, а я

вам потім»), що емоційно розряджає напругу, перетворюючи серйозну проблему на об'єкт глузування. Це створює ефект катарсису, дозволяючи читачеві дистанціюватися від травматичного досвіду. Фінал («Пішли, пішли») передає почуття неминучості та пасивного підкорення, з домішкою гумору («Таня, де мої берці?»). Емоційно це ілюструє фрустрацію від відсутності альтернатив, де навіть святі фігури не можуть уникнути мобілізації, символізуючи універсальність проблеми. Загалом, емоційне осмислення проблеми мобілізації в тексті є опосередкованим: замість прямого вираження гніву чи відчаю, використовується гумор як захисний механізм, що відображає психологічну адаптацію до тривалої кризи. Таким чином текст передає кілька імпліцитних і експліцитних меседжів, структурованих навколо критики системи мобілізації: критика бюрократії та зловживань, неминучість мобілізації, контраст корупції минулого та «чесності» сьогодення, пропозиція альтернативи через гумор. В кінці діалогу утверджується думка про те, що захищати свою країну це обов'язок кожного громадянина. Також фейсбук у своїй стрічці показав тільки 5 повідомлень, в яких розповідається про рекрутинг, як альтернативу мобілізації. Йдеться про відкриття на залізничному вокзалі Тернополя стаціонарного рекрутингового пункту першого центру рекрутингу Сухопутних військ ЗСУ (3 повідомлення), а також про набір до складу Сил безпілотних систем (2 повідомлення).

У контексті аналізованих повідомлень, пов'язаних із мобілізаційними процесами в Україні, можна виділити декілька ключових типів емоційного маніпулювання. По-перше, це активація гніву та ненависті, спрямована на дискредитацію державних інституцій (зокрема ТЦК) та створення відчуття несправедливості. Такий механізм відповідає концепції “емоційного зараження”, коли негативна емоція, багаторазово повторювана у соціальних мережах, формує колективну установку супротиву чи ворожості. По-друге, використовується емоція страху – через демонстрацію насильства, приниження або нібито незаконних дій влади – що підсилює тривожність суспільства й стимулює уникання теми мобілізації. По-третє, у частині повідомлень

простежується емоція співчуття або жалю, яка створює у користувачів ілюзію моральної переваги та легітимізує ухилення від обов'язку захищати державу.

Отже, результати аналізу дозволяють зробити висновок, що емоційна динаміка у фейсбуці виконує як відображальну, так і маніпулятивну функцію. Вона одночасно фіксує суспільні настрої і стає каналом їх спрямованої модифікації. Застосування психологічних знань про природу емоцій та їх класифікацію (зокрема за інтенсивністю, валентністю та спрямованістю) є необхідною умовою для розпізнавання маніпулятивних стратегій у соціальних мережах.

У підсумку, емоційний контент у мережі «Фейсбук» виступає не лише індикатором суспільної напруги, але й активним чинником поведінкової модифікації. Саме через емоційні маркери – гнів, страх, відразу, співчуття – формуються установки, що здатні впливати на громадську думку, підривати довіру до інституцій або, навпаки, зміцнювати її. Розуміння цих процесів у межах психологічної класифікації емоцій створює підґрунтя для розробки стратегій інформаційної гігієни та емоційної безпеки користувачів у період воєнних криз.

Висновки до розділу 3

1. Під час моніторингу стрічки соцмережі «Фейсбу» у листопаді-грудні 2024 року було досліджено 83 повідомлення. Було виявлено, що алгоритми соціальної мережі створюють інформаційне середовище, що активно маніпулює свідомістю користувачів, викликаючи стійкі негативні емоції та формуючи деструктивну поведінку. Зокрема, домінування негативних емоцій спричиняє поведінку уникнення. Тобто стрічка фейсбуку була насичена контентом (навіть від верифікованих медіа), що може викликати страх, обурення, ненависть, зневіру та безвихідь. Це пряма маніпуляція, оскільки контент, що стимулює сильні негативні емоції, має найвищу вірусність і здатність утримувати увагу. І як результат, переважає емоція страху (від усвідомлення невизначеності й складності ситуації та "бусифікації") може призводити до поведінки уникнення – ухиляння від оновлення даних та самоусунення від виконання

конституційного обов'язку, що, своєю чергою, підсилює проблему мобілізації. Маніпуляція довірою (йдеться про людей, які, не маючи достовірної інформації, поширювали критичні твердження, а також окремих адвокатів) може призводити до підриву легітимності інституцій. Більшість контенту (61.5%) була не верифікованою. Найбільш маніпулятивною була теза про «неіснування» ТЦК та СП та відсутність у них повноважень. У результаті ця маніпуляція підриває довіру до державних інституцій та створює в людини хибне відчуття правової безпеки (нібито можна уникнути мобілізації, оскільки орган, який її проводить, є нелегітимним). Це призводить до формування контекстуального нарративу непокори владі та знецінення зусиль держави, що є критичним під час військової агресії. Маніпуляція соціальним конфліктом відбувалася через формування «образу ворога». У відеороликах від анонімних користувачів та адвокатів демонстративно підкреслювалася зневага до працівників ТЦК та поліції, а також поширювалася ненависть. Відтак маніпулятивний контент не лише відштовхує людину від ТЦК, але й сприяє внутрішньому розколу суспільства. Ненависть формується не лише до представників влади, а й до тих, хто ухиляється (засудження ухилянтів). У результаті, людина потрапляє у замкнене коло недовіри, зневіри та безвиході, незалежно від її позиції щодо мобілізації, що загалом знижує соціальну єдність та спротив ворогу.

2. Аналіз контенту фейсбуку у жовтні 2025 р. (було проаналізовано 116 повідомлень) у контексті мобілізаційних процесів в Україні підтверджує, що соціальна мережа функціонує як активний чинник формування громадської думки, одночасно відображаючи високу суспільну напругу та слугуючи каналом для цілеспрямованого емоційного маніпулювання. Алгоритми мережі «Фейсбук» демонструють тенденцію до всебічного обговорення проблеми, надаючи простір як маніпулятивному, так і раціоналізованому контенту (офіційні установи, адвокати, військові). Ця динаміка створює поле для колективної дискусії, що є позитивним явищем. Однак навіть нейтральні або критичні до ухилянтства повідомлення демонструють високий рівень емоційної напруги в суспільстві, підтверджуючи сформоване негативне ставлення до мобілізаційних органів. У жовтні 2025 року зафіксовано тенденцію до зниження

частки відверто маніпулятивного контенту та збільшення повідомлень з когнітивно-оцінювальним компонентом. Це може свідчити про часткову адаптацію користувачів до емоційних тригерів і зміщення від афективно-імпульсивних до рефлексивно-контрольованих емоційних процесів, що зменшує ризик масового емоційного зараження.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень теоретичних засад та результатів моніторингу повідомлень у фейсбуці, запропонованих алгоритмами соцмережі, про процеси мобілізації в Україні та діяльність територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, висновуємо:

1. Емоційна сфера людини є складною багаторівневою системою, яка поєднує біологічні, когнітивні та соціально-культурні компоненти. Від класичних концепцій базових емоцій до сучасних дименсійних і потребово-мотиваційних моделей—науковий дискурс демонструє відсутність єдиної універсальної системи, проте підкреслює ключову функцію емоцій як регулятора поведінки, пізнання та соціальної взаємодії. Емоції постають інтеграційним механізмом, який забезпечує адаптацію індивіда до середовища та формує його соціальну активність. У контексті цифрової комунікації, зокрема у соціальній мережі «Фейсбук», емоції набувають статусу не лише індивідуальних переживань, а й соціально-комунікативних сигналів, що визначають характер взаємодії між користувачами. Алгоритмічне посилення емоційного контенту сприяє створенню афективно насиченого інформаційного простору, у якому емоції стають рушійною силою поведінки, формують патерни залученості та моделюють колективні реакції.

2. Встановлено, що соціальні мережі, насамперед «Фейсбук», стали провідним каналом отримання інформації українським суспільством у період повномасштабної війни. Цей факт засвідчує зміну парадигми медіаспоживання—перехід від централізованих медіа до децентралізованих платформ, де

користувач є одночасно і споживачем, і творцем контенту. За даними дослідження «Громадянської мережі «Опора», у 2024 році понад 73% українців отримували новини саме із соціальних мереж, що свідчить про їхнє домінування у структурі інформаційного поля країни. Ця тенденція має подвійний характер. З одного боку, соціальні мережі забезпечують інформаційну мобільність, доступність і горизонтальність комунікації, що є важливими чинниками демократичного суспільства. З іншого – створюють ризики інформаційної турбулентності, адже алгоритми платформ, засновані на принципах персоналізації та емоційного залучення, формують індивідуалізовані інформаційні бульбашки, які можуть викривляти сприйняття реальності.

3. З'ясовано, що алгоритмічна екосистема фейсбуку функціонує як мультимодальна система штучного інтелекту, здатна обробляти й ранжувати мільярди одиниць контенту у реальному часі. На основі аналізу поведінкових сигналів користувачів вона створює персоналізовану стрічку, у якій пріоритет отримують пости з високим потенціалом емоційної взаємодії – ті, що викликають реакції, коментарі, тривале зупинення погляду чи поширення. Таким чином, емоційна цінність контенту стає важливішою за його фактологічну точність, що перетворює соцмережу на емоційно-комунікаційну екосистему з потужним психологічним впливом на користувача. Водночас дослідження засвідчило системні обмеження контекстуальної модерації фейсбуку у країнах поза англомовним світом, зокрема в Україні. Алгоритми та людські модератори демонструють низьку чутливість до локальних контекстів – культурних, політичних, мовних та воєнних. Віддалена модерація, брак україномовних фахівців, слабка адаптація штучного інтелекту до слов'янських мов і політичної семантики призводять до двох протилежних деформацій: 1) невинного блокування легітимного контенту – постів про бойові дії, волонтерські ініціативи, воєнні злочини тощо; 2) допуску токсичних матеріалів — дезінформації, російських пропагандистських наративів, мови ненависті.

4. Результати емпіричного дослідження контенту (199 повідомлень) соціальної мережі «Фейсбук» у 2024–2025 роках свідчать про складний та багатовимірний характер її впливу на масову свідомість у період воєнного стану. Алгоритмічні системи платформи формують персоналізоване емоційне середовище, яке не лише відображає, а й посилює суспільні настрої, фокусуючись на контенті з високим емоційним потенціалом. Це спричинює домінування негативно забарвлених повідомлень, які можуть стимулювати афективні реакції – страх, злість, зневіру та ненависть – і, відповідно, знижують рівень раціонального осмислення подій. У 2024 році стрічка фейсбуку продемонструвала значну перевагу матеріалів із емоційно маніпулятивним контентом. Особливої популярності набули пости адвокатів, блогерів та анонімних користувачів, які поширювали неправдиву або неперевірену інформацію про діяльність ТЦК, використовуючи сугестивні техніки впливу (твердження без доказів, гіперболізацію, емоційно забарвлену лексику, риторичні звернення). Основними механізмами маніпуляції стали: страх і тривога – через демонстрацію насильства або уявної незаконності мобілізації; гнів і ненависть – шляхом створення «образу ворога» у вигляді працівників ТЦК, влади чи поліції; зневіра й апатія – через акцентування на безвиході ситуації та несправедливості соціальних процесів.

У 2025 році проблема мобілізації залишалася чутливою, але платформа почала демонструвати більш збалансовану пропорцію між раціоналізованим і маніпулятивним контентом. Зросла частка повідомлень від медіа, офіційних установ і юристів, які містили пояснення правових аспектів мобілізації. Зменшення кількості анонімних і провокаційних публікацій свідчить про певну адаптацію користувачів до емоційних тригерів та формування стійкіших когнітивних фільтрів сприйняття інформації. Проте, навіть за цих умов, емоційне поле соцмережі залишалось високонапруженим. Повідомлення, пов'язані з насильством, порушеннями прав людини чи несправедливістю мобілізації, продовжували формувати поляризовані наративи, які розділяли суспільство на «прихильників» і «противників» мобілізаційних заходів. З іншого боку, збільшення кількості публікацій від військових, журналістів та

офіційних структур створило підґрунтя для більш рефлексивного осмислення проблеми, що можна розглядати як перехід від афективно-імпульсивного до когнітивно-рефлексивного типу емоційної реакції.

5. Повідомлення про мобілізацію та діяльність ТЦК мають високий рівень емоційної експресії, який досягається за допомогою лексичних, синтаксичних і нарративних прийомів. В емоційно забарвленій лексиці переважають негативно марковані слова та епітети («загребли», «виловили», «примусили», «катують», «залякують», «військові хапають»), які створюють відчуття страху та загрози. Часто використовуються модальні конструкції невизначеності («кажуть, що...», «чула, ніби...»), які формують атмосферу недовіри, але водночас звільняють автора від відповідальності за достовірність. Аналізуючи когнітивні маркери, у повідомленнях виявлено спрощену причинно-наслідкову логіку, властиву конспірологічному мисленню: дії влади або ТЦК пояснюються через єдиний «прихований мотив»—«виконати план», «отримати гроші», «знищити громадян», в частині повідомлень складні соціальні процеси (правові аспекти мобілізації, військова політика, безпекові стратегії) зводяться до одномірної моделі: «ТЦК = репресивний орган». Такі наративи створюють когнітивні пастки, у яких користувач позбавляється альтернативного бачення ситуації. Часто використовуються схеми протиставлення («ми – вони», «влада – народ», «жертви – кати»), що формують дихотомічну модель світу. Основними механізмами маніпуляції, які використовувалися у повідомленнях, є: апеляція до страху – створення уявлення про невідворотну небезпеку (наприклад, «забирають усіх без розбору»); апеляція до співчуття – емоційне використання образу «звичайного чоловіка-жертви»; створення фіктивної достовірності – посилення на «знайомих», «джерела» без перевірених доказів; риторична драматизація – використання вигуків, пауз, великих літер, емодзі, щоб підсилити вплив; візуальний шок – публікація відео чи фото зі сценами конфліктів, арештів, принижень.

6. Дослідження засвідчило, що повідомлення у фейсбуці, пов'язані з темою мобілізації та діяльності ТЦК, потенційно мають значний емоційно-психологічний вплив на користувачів. Вони можуть сприймати мобілізацію не

як державну необхідність, а як загрозу особистій безпеці. Такі установки поступово перетворюються на соціальні переконання. Вважаю, що контент про ТЦК і мобілізацію, насичений страхом, агресією й недовірою, безпосередньо корелюється зі зниженням інституційної довіри – особливо до Збройних сил України, органів місцевої влади, поліції. Користувач, який постійно споживає такі повідомлення, може переоцінювати ризики і водночас недооцінювати легітимність державних рішень. Цей процес недовіри до конкретної інституції (ТЦК) поступово поширюється на державу загалом.

Отож досліджуваний контент може мати потужний потенціал емоційного й поведінкового впливу, здатний трансформувати суспільні установки та змінювати рівень довіри до державних інституцій. Для нейтралізації цих ризиків необхідно поєднувати інституційні заходи інформаційної політики з розвитком критичного мислення та емоційної стійкості громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андаліцька І. "Дотримуєшся закону - не потрапляєш в бус": ветеран АТО прокоментував силову мобілізацію. URL: <https://www.unian.ua/society/dikiy-shchodo-busifikaciji-dotrimuyeshsya-zakona-ne-popadayesh-v-bus-12819303.html>
2. Бенцал І. Медіапсихологія політичних інформаційних технологій у новинах українського телебачення / І. Бенцал // Теле- та радіожурналістика : зб. наук. пр. — Львів : Вид. центр Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2010. — Вип.9. — Ч. 1. — С. 140-146.
3. Бергер Дж. Заразливий. Психологія вірусного маркетингу/ пер. з англ. Олена Замойська. – 5-те вид., випр. – К.: Наш Формат, 2023. – 208 с.
4. Близько 90% українців погано ставляться до Росії та її жителів — опитування КМІС. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/stavlennya-ukrajinciv-do-rosiji-nove-opituvannya-kmis-za-veresen-2025-50555264.html>
5. Буняк В. Більш 30% українців отримують новини лише із соцмереж, — дослідження «Інтерньюз-Україна». URL: <https://detector.media/infospace/article/244349/2025-09-23-bilsh-30-ukraintsiv-otrymuyut-novyny-lyshe-iz-sotsmerezh-doslidzhennya-internyuz-ukraina/>

6. Варій М. Й. Загальна психологія. Навчальний посібник / 2-ге видан., випр. і доп. - К.: «Центр учбової літератури», 2007.- 968 с. URL: <https://www.info-library.com.ua/books-book-113.html>

7. Ведернікова І. Війна чи мир. Українці хочуть повернути кордони 1991 року, але чийми руками? Результати соціологічного дослідження. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/vijna-chi-mir-ukrajintsi-khochut-povernuti-kordoni-1991-roku-ale-chijimi-rukami-rezultati-sotsiologichnoho-doslidzhennja.html>

8. Гірняк А., Пивошук Н. Психологічна готовність до конструктивної соціальної взаємодії як ресурс особистого порозуміння. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Тернопіль, 4-5 листоп. 2022 р.) в 2 т. Тернопіль : ЗУНУ, 2022 Т. 2. С. 9-14

9. Гірняк А.Н., Гірняк Г.С. Психологічні чинники прийняття ідеї війни у суспільній свідомості громадян країни-агресора. *Трансформаційні процеси соціально-гуманітарної освіти сучасної України в умовах війни: виклики, проблеми та перспективи*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Тернопіль, 20-22 червня 2024 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2024. С. 14-19.

10. Гірняк А.Н., Гірняк Г.С. Психологія творення символічних образів героя та антигероя у сучасному соціокультурному просторі. *Психосоціальні ресурси особистісного та соціального розвитку в епоху глобалізації*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Тернопіль, 3-4 листоп. 2023 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2023. С. 53-56.

11. Големб'ювська Е. Вплив соціальних мереж на соціальний та емоційний стан молодих людей. *Освітологія*. 13(13). 2024. С. 50–58. URL: <https://doi.org/10.28925/2412-124X.2024.13.5>

12. До 1,5 млн чоловіків не оновили дані у ТЦК: що з ними тепер буде. URL: https://enovosty.com/uk/news-ukr/news_society-ukr/full/do-15-mln-cholovikiv-ne-onovili-dani-u-tck-shho-z-nimi-teper-bude

13. Єврокомісія розпочала розслідування проти TikTok через ймовірне втручання в румунські вибори. URL:

<https://pravdatutnews.com/society/2024/12/17/52354-yevrokomisiya-rozpochala-rozsliduvannya-protu-tiktok-cherez>

14. Кириченко В. В. Психологія інформаційної діяльності : Навчальний посібник / В. В. Кириченко— 2-ге вид. вип. і доп. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. — 146 с

15. Коган К. М. Соціальні мережі як елемент нового соціального середовища / К. М. Коган // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент : збірник наукових праць / Ред. кол. : Євтух В. Б. (гол. ред.). — Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2014. — Вип. 16. — С. 61-71. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/6197>

16. Кузьменко Ю. Де українці найчастіше читають новини — опитування ОПОРИ.URL: <https://suspihne.media/792085-de-ukrainci-najcastise-citaut-novini-opituvanna-opori/>

17. Лазуренко О. О. Психологія емоцій: підручник / О. О. Лазуренко - К.: Книга плюс. - 2018. - 264 с.

18. Лебон Г. Психологія натовпу / Гюстав Лебон; переклад Ігоря Андрущенка. Київ: Арій, 2024. 272 с.

19. Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни. Опитування ОПОРИ. URL: https://opora.ua.org/polit_ad/mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-v-umovakh-povnomasshtabnoyi-viini-opituvannia-opori-24068

20. Мобілізація. Як було в інших країнах? Лотерея, офіційний відкуп, каральна мобілізація / ПАРАГРАФ. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xVyuPRST4No>

21. Модерація контенту на Facebook у країнах Глобального Півдня: проблеми розуміння контексту, знайомі українським користувачам. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/facebook-globalnyi-pivden/>

22. Москаленко В. В. Соціальна психологія: Підручник. — К.: Центр навч. літератури, 2005. — 624 с.

23. Москаленко В. Психологія соціального впливу. Навч. пос. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 448 с.

24. Наш підхід до пояснення принципів упорядкування. URL: https://transparency.meta.com/features/explaining-ranking#facebook_ai_systems
25. Понад 50% українців категорично проти будь-яких територіальних поступок Росії — опитування. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/opituvannya-ukmis-ukrajinci-ne-pidtrimuyut-postupok-shchodo-teritoriy-50551395.html>
26. Потятиник Б. В. Інтернет-журналістика : навч. посіб. / Борис Володимирович Потятиник. — Львів : ПАІС, 2010. — 246 с.
27. Почепцов Г. Г. Токсичний інфопростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дії / Георгій Георгійович Почепцов. — Х. : Віват, 2022. — 384 с.
28. Психологія натовпу й управління ним при виконанні службово-бойових завдань [Текст]: навч. посіб. / І. І. Приходько, О. В. Тімченко, С. Т. Полторак та ін. — Х. : НА НГУ, 2015. — 250 с.
29. Рекрутинг не врятує мобілізацію — Жорін з 3 ОШБр назвав причини. URL: <https://armiya.novyny.live/rekruting-ne-vriatuie-mobilizatsiiu-zhorin-z-3-oshbr-nazvav-prichini-213093.html>
30. Свідерська О. Формування віртуального натовпу шляхом маніпуляції свідомості населення. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 149 (№ 10). С. 62–66
31. Слово року-2024. URL: https://myslovo.com/?page_id=4634
32. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / [В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк, Л.Ф.Компанцева, Є.Д.Скулиш, О.Д.Бойко, В.В.Остроухов]; за заг. ред. Є.Д.Скулиша. — 2-ге вид. — К.: ЗАТ “ВІПОЛ”, 2011. — 248 с.
33. У «Слузі народу» заявили, що ТЦК потрібно розформувати, та озвучили причину. URL: <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2024-11-11/5885577-v-sluge-naroda-zayavili-cho-ttsk-nuzhno-rasformirovat-i-ozvuchili-prichinu>
34. У Міноборони пояснили, навіщо мобілізація триватиме й у 2025 році. URL: <https://shtab.novyny.live/u-minoboroni-poiasnili-navishcho-mobilizatsiia-trivatime-i-u-2025-rotsi-212819.html>
35. У СЗЧ йдуть ще більше військових: яким буде рішення влади? ЗСУ, терміни служби | Свобода Live .URL: <https://youtu.be/J8dfOpPtKL8?si=zf4Yrpw140WFvmM2>

36. У ТЦК заявили про неефективність повісток та необхідність примусових заходів. URL: <https://vsviti.com.ua/news/172600>

37. У фракції «Слуга народу» повідомили, скільки українців щомісяця приєднуються до ЗСУ URL:<https://donpatriot.news/u-frakczii-sluga-narodu-providomyly-skilky-ukrayincziv-shhomisyaczya-pryyednuyutsya-do-zs>

38. Указ Президента України №69/2022. «Про загальну мобілізацію». URL:<https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>

39. Фронт / Роботи і ШІ / Третя світова – Залужний | УП-2. URL:https://youtu.be/BIi_1dHVPwQ?si=bsB9V2kQTZ5gSpn8

40. Фурман А.А. Психологія смисложиттєвого розвитку особистості: [монографія] / Анатолій Анатолійович Фурман. – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 508 с.

41. Фурман А.В., Гірняк А.Н. Передвиборчі технології як інструменти соціально-психологічної взаємодії. *Вісник харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна (серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»)*. 2017. Вип. 39. С. 161-166

42. Фурман А.В., Гірняк А.Н. Психологічне у змістовленні взаємообміну у контексті соціальної взаємодії. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф., м. Терно-піль, 20-21 квіт. 2018 р. Тернопіль : Економічна думка, 2018. С. 333–336.

43. Фурман М. Скільки людей працюють у ТЦК: у Міноборони назвали точну цифру. URL: https://glavred.net/ukraine/skolko-lyudey-rabotayut-v-tck-v-minoborony-nazvali-tochnuyu-cifru-10614425.html?utm_source=ukrnet_news

44. Чалдині Р. Психологія впливу/ Роберт Б. Чалдині; пер. зангл. М.Скоробогатова. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. — 368с.

45. Чепелева Н.В. Текст і читач: посібник. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 124 с.

46. ШІ-відео як інструмент дискредитації мобілізації в Україні. URL: <https://disinfo.detector.media/post/shi-video-iak-instrument-dyskredytatsii-mobilizatsii-v-ukraini>

47. Шульман О. Дещо про світову історію мобілізацій у війну. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/03/07/deshho-pro-svitovu-istoriyu-mobilizacij-u-vijnu/>

48. Юдін А. Соціальні мережі 2024: рейтинг найпопулярніших платформ в Україні та світі, статистика і тренди. URL: <https://marketer.ua/ua/social-media-rating-of-the-most-popular-platforms-in-ukraine-and-the-world/>

49. Як чатботи масово поширюють російську пропаганду про війну в Україні, — Wired. URL: <https://texty.org.ua/fragments/116177/yak-chatboty-masovo-poshyruyut-rosijsku-propahandu-pro-vijnu-v-ukrayini-wired/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Посилання на матеріали про мобілізаційні процеси в Україні та діяльність ТЦК.

Матеріали рекомендували алгоритми мережі «Фейсбук» для читання у листопаді-грудні 2024 року. Частина електронних адрес є посиланнями на матеріали сайтів чи матеріалів в ютубі, оскільки фейсбук пропонував тільки посилання за типом «вбудувати», що використовується для того, щоб вставити в публікацію на сторінку сайту, але його не можна використати для прямого переходу на матеріал.

<https://sud.ua/uk/news/sudebnaya-praktika/319389-v-khmel'nitskoy-oblasti-muzhchina-otkazalsya-ot-mobilizatsii-potomu-cho-za-nim-ne-zaekhali-rabotniki-ttsk-cho-reshil-sud>

<https://www.facebook.com/share/r/9ib4q9G1UM3fPW36/>

<https://www.facebook.com/share/r/EBUNyeEE3kEmdC85/>

<https://www.facebook.com/share/r/AgNkihsStGjHMSD2/>

<https://www.facebook.com/share/r/UL7JERMHXAbcAR46/>

https://enovosty.com/uk/news-ukr/news_society-ukr/full/mobilizaciya-ta-tayemni-nakazi-tck-yak-vidbuvayetsya-vilov

https://internetua.com/v-ukrayini-zasudili-csolovika-za-poshirennya-informaciyi-pro-mobilizacii-zahodi-tck?utm_source=ukrnet_news

<https://www.facebook.com/share/r/mULxYEckMUzGz2ak/>

<https://www.facebook.com/share/r/i4FcQTjcWpShVxLL/>
<https://www.facebook.com/share/BqHqv22tSuyZkqs8/>
<https://www.facebook.com/share/rR2HAbZZ1TQeMJJ4/>
https://hromadske.ua/suspilstvo/236539-u-vyshhorodi-ttsk-ta-politsiia-hazom-i-vohnem-namahalysia-vyhnaty-cholovika-z-avto-u-minoborony-vidreahuvaly?fbclid=IwY2xjawHRTB1leHRuA2FlbQIxMQABHcylvI8_c68udVjgWA6o3_1nzqww58aGR86NoGS6sy8rWGHGGzsQWUavzQ_aem_5d1qEq7Q1gtY2YwEx6IybQ
<https://zahid.espreso.tv/novyny-volyni-skandal-iz-ttsk-na-volini-predstavnika-ombudsmena-ne-vpustili-do-mobilizovanogo>
<https://www.facebook.com/share/r/aknHGQPdscRm7GXb/>
<https://www.facebook.com/share/r/FxC3GHFyWvFEpBUt/>
<https://www.facebook.com/share/r/L3DpU88JMF49jYCz/>
<https://www.facebook.com/share/ESAyP8gsCBAHp1hr/>
https://www.unian.ua/war/mobilizaciya-v-ukrajini-ukrajinci-shukayut-novi-sposobi-uniknuti-prizovu-spiegel-12854073.html#goog_rewarded
<https://www.facebook.com/share/v/Nz9AQgZ8eu5LpftS/>
<https://www.facebook.com/share/r/8bSftMVvMNugZAdh/>
<https://www.facebook.com/share/r/LsdaLSSp1tLasTfS/>
<https://www.facebook.com/share/m8yzhQbj4WeW8vSD/>
<https://focus.ua/uk/voennye-novosti/682940-mobilizaciya-v-ukrajini-chi-mozhut-pracivniki-tck-utrimuvati-osib-vidpovid-eksperta>
<https://youtu.be/wABAh3JWzqY?si=N3mqOkvHvfgHbnDx>
<https://www.facebook.com/share/r/gwsaWHrZZt2d2zyh/>
<https://fb.watch/wnYMRwl2og/>
<https://u-news.com.ua/185025-tck-zupyynyly-odesytku-za-kermom-i-skazaly-pofarbuvaty-nigti.html>
https://hromadske.ua/suspilstvo/235940-ttsk-mozut-pratsiuvaty-bez-politsiyi-vony-maiut-na-tse-pravo-klymenko?fbclid=IwY2xjawHDnrXleHRuA2FlbQIxMQABHeW3dL5qt4V12c0kIOxvex5Z0CVtYmzyDpUmu-_Nl5yJzEwrJq4vWo3nsw_aem_2CuJgBo1LVNYmh-uC0heRw
<https://informator.ua/uk/ukrajincyam-za-kordonom-poyasnyuyut-yak-povoditis-z-tck-feyki-rospropagandi-vikrili-u-daniji>
<https://week.ukrainianwall.com/uk/138880-vzhe-oficiyno-cherez-mobilizaciyu-ce-zrobili-1-2-mln-cholovikiv-nardep-rozpovila-shcho-z-nimi-bude>
<https://novyny.live/vijskova-ekonomika/mobilizatsiia-maie-buti-v-dva-razi-bilshe-zaiaviv-viiskovii-217895.html>
<https://www.facebook.com/share/r/nJVDfqMpw8uZDtdv/>
<https://www.facebook.com/share/vWP822uV4iQVdw4m/>
<https://www.facebook.com/share/r/8z2mBsQDW1nywaps/>
<https://www.facebook.com/share/r/95PQRhrvKAyrLGNS/>
<https://www.facebook.com/share/r/PbMJxdhoKwqGHjrg/>
https://24tv.ua/shho-potribno-dlya-nastupu-zsu-viyskoviy-nazvav-potrebi-armiyi_n2701568
<https://www.facebook.com/share/r/tRtvkzWRnJz3MKrd/>

<https://www.facebook.com/share/r/kCB6tuUPq5MeQ3uM/>
<https://www.facebook.com/share/r/SjaFhKPdEwG2mJ2n/>
<https://www.facebook.com/share/r/3CDqdKRkUTw7ftku/>
<https://www.facebook.com/share/r/o3TsXsGn4558c1ob/>
<https://www.facebook.com/share/j7v5LwCnRpkKuSox/>
<https://tsn.ua/ukrayina/ya-tobi-vikolyu-okolo-poltavskiy-tck-prokomentuv-skandal-iz-viyskovim-2714547.html>
<https://www.facebook.com/share/r/wCmCHdtjmZmdDQ5Z/>
<https://www.facebook.com/share/r/DfLHtNCQpw8Cxuv1/>
<https://www.facebook.com/share/r/mqLPt53XHabp8tf2/>
<https://www.facebook.com/share/r/VLJf2pwAtgpZZj4F/>
<https://youtu.be/hVWDi5dF9kM?si=8U1d2mgWucPwMrgL>
<https://www.facebook.com/share/r/jM6y5QudYKWbZhi8/>
https://youtu.be/0dz74D_y2LA?si=fCgMqG_0v6mTrpmL
<https://www.facebook.com/share/r/tz6KqdVCww2xuNup/>
<https://www.youtube.com/watch?v=HVAEgoXenzI>
<https://sprotyv.info/obshchestvo/okupanti-zbilshuyut-plan-po-mobilizaczi%d1%97-cholovikiv-na-tot-ukra%d1%97ni-czns/>
<https://tsn.ua/ukrayina/yshov-vizvolyati-sina-u-krivomu-rozi-cholovik-z-nozhem-shturmuvav-tck-stalasya-strilyanina-video-2711136.html>
<https://babel.ua/news/113071-ap-ssha-zaklikayut-ukrajinu-zniziti-mobilizaciyiniy-vik-do-18-rokiv>
<https://www.facebook.com/share/r/TwS8cH5GMyMCiF1C/>
https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2024-11-26/5887644-mobilizatsiya-tse-vzagali-ne-dlya-motivovanikh-mayor-pro-mozhlivu-likvidatsiyu-ttsk-koruptsiyu-ta-nastroi-lyudey?fbclid=IwY2xjawGzbrZleHRuA2FlbQIxMQABHULir4ybt0foCPgcSPIFBfcSNb6ccUbI0o2iBLXTU1RlfedNreYzD1Th0w_aem_Z4Es11OGnaq3CNC3VRWNkw
<https://www.facebook.com/share/r/EBUNyeEE3kEmdC85/>
<https://www.facebook.com/share/r/LsdaLSSp1tLasTfS/>
<https://www.facebook.com/share/r/wCmCHdtjmZmdDQ5Z/>
<https://www.facebook.com/share/r/VLJf2pwAtgpZZj4F/>
<https://www.facebook.com/share/r/tz6KqdVCww2xuNup/>
<https://www.facebook.com/share/DzuetPy24j2ssanH/>
https://youtu.be/BIi_1dHVPwQ?si=bsB9V2kQTZ5gSpn8
<https://youtu.be/kecOf5D6z1w?s>
<https://youtu.be/kecOf5D6z1w?si=90EbdZOSHfWpH6mJ>
<https://www.youtube.com/watch?v=kecOf5D6z1w&t=2422s>
<https://www.unian.ua/war/klyuchova-problema-v-nedoviri-komandir-tretoji-shturmovoji-pro-nestachu-lyudey-na-fronti-12828345.html>
<https://focus.ua/uk/voennye-novosti/679928-mobilizaciya-v-ukrajini-mihaylova-propri-zov-ta-busifikaciyu-video>
<https://youtu.be/QE5fKUrG58c?si=diU4um0yC0bHsw7V>
<https://news.novyny.live/ttsk-nezakonno-mobilizuvali-cholovika-shcho-virishiv-sud-214344.html>
<https://www.facebook.com/share/v/DXyukHMfJF6seP82/>

<https://www.facebook.com/share/r/Bgh9d4LqYCWCbGTP/>
<https://www.facebook.com/share/r/Enugtbq8JUC1A3Rx/>
<https://www.facebook.com/share/r/CaAkfsWpYSzEHJCK/>
<https://armiya.novyny.live/rekruting-ne-vriatuie-mobilizatsiiu-zhorin-z-3-oshbr-nazvav-prichini-213093.html>
<https://www.facebook.com/share/r/YswsfP9UDLdJcCh8/>
<https://www.facebook.com/share/r/ZqHw9noTh3XZ9Luu/>
<https://www.facebook.com/share/kfUVYCPg9d1Q26BD/>
<https://www.unian.ua/society/dikiy-shchodo-busifikaciji-dotrimuyeshsya-zakona-ne-popadayesh-v-bus-12819303.html>
<https://shtab.novyny.live/u-minoboroni-poiasnili-navishcho-mobilizatsiia-trivatime-i-u-2025-rotsi-212819.html>
https://glavred.net/ukraine/skolko-lyudey-rabotayut-v-tck-v-minoborony-nazvali-tochnuyu-cifru-10614425.html?utm_source=ukrnet_news

Додаток Б

Посилання на матеріали про мобілізаційні процеси в Україні та діяльність ТЦК

Матеріали рекомендували алгоритми мережі «Фейсбук» для читання у жовтні 2025 року. Частина електронних адрес є посиланнями на матеріали сайтів чи матеріалів в ютубі, оскільки фейсбук пропонував тільки посилання за типом «вбудувати», що використовується для того, щоб вставити в публікацію на сторінку сайту, але його не можна використати для прямого переходу на матеріал.

<https://www.facebook.com/share/v/1JSTmvSMg4/>
<https://www.pravda.com.ua/news/2025/10/31/8005304/>
<https://www.facebook.com/share/p/1A2mth38XF/>
<https://www.facebook.com/share/1FYkHvWgkX/>
<https://www.facebook.com/share/r/1GcbWs1Zsp/>
<https://www.facebook.com/gsvster>
<https://www.facebook.com/share/v/1ACDjwMBRN/>
<https://youtu.be/3bCIyagrNGs?si=XbGQ-x1kfSye80cH>
https://usforces.army/?utm_source=fb_magyar#application-form
<https://sbs-group.army/>
<https://www.facebook.com/share/17VNTM9GpR/>
<https://www.facebook.com/share/r/1CSDG7ed75/>
<https://bukvy.org/u-kremenchutskomu-ttsk-stalasya-strilyany-na-poraneno-dvoh-vijskovyh/>
<https://www.facebook.com/share/1CXuuFkSQL/>
<https://www.facebook.com/share/19jXmmFmPV/>

<https://hromadske.ua/rehiony/253915-na-rynku-v-odesi-liudy-potroshchyly-y-perevernuly-mikroavtobus-ttsk-sered-viyskovykh-ye-postrazdali>
<https://www.facebook.com/share/v/1BZ1mfFoxN/>
<https://www.facebook.com/share/r/1PjQNKDeNy/>
<https://www.facebook.com/share/r/17LudjqJ5p/>
<https://www.facebook.com/share/r/1ARYQHWYUU/>
<https://www.facebook.com/share/v/1GhKwpWQKR/>
<https://www.facebook.com/share/r/17SfpeyCY4/>
<https://www.facebook.com/share/p/1CjgWYEytY/>
<https://www.facebook.com/share/v/17Bgu7fc5C/>
<https://www.facebook.com/share/v/17V9kPfMnk/>
<https://www.facebook.com/share/v/1AVBFb5v4P/>
<https://www.facebook.com/share/r/1D1Z3zNmSV/>
<https://www.facebook.com/share/v/1Z4icp7x2Y/>
<https://www.facebook.com/share/r/1CYR4mKgVX/>
<https://www.facebook.com/share/r/1AMLdjN8NK/>
<https://www.facebook.com/share/v/17ZCKk9JMc/>
<https://te.20minut.ua/Podii/u-tsnapi-v-ternopoli-ne-znayut-yak-oformlyati-vidstrochki-za-tri-dni-d-11977771.html>
<https://www.facebook.com/share/1DBqMFugst/>
<https://www.facebook.com/share/r/17Dr6cD5vp/>
<https://www.facebook.com/share/v/1JgT2jR81s/>
<https://www.facebook.com/share/r/1A55FSLGd4/>
<https://www.facebook.com/share/r/1DJHHZFWWhC/>
<https://www.facebook.com/share/r/1BX6qYAd1m/>
<https://www.facebook.com/share/r/1BoaVvrJto/>
<https://www.facebook.com/share/v/17HhqVVd4L/>
<https://te.20minut.ua/Podii/vkusiv-politseyskogo-bo-toy-skazav-scho-vin-v-rozshuku-i-mae-z-nim-poy-11977464.html>
<https://www.facebook.com/reel/1531004758257759>
<https://www.facebook.com/share/v/1Esx11fLkc/>
<https://www.facebook.com/share/19oooqAhom/>
<https://www.facebook.com/share/r/1GRPPaZes6/>
<https://www.facebook.com/share/r/1BRj5bA4hk/>
<https://www.facebook.com/share/14MDftWs5qQ/>
<https://www.facebook.com/share/14NeoWPSqRZ/>
<https://www.facebook.com/share/r/1D2HpTvaN3/>
<https://www.facebook.com/share/1Bi4NmC9yN/>
<https://www.facebook.com/share/r/1AG2Hb2UF1/>
<https://www.facebook.com/share/v/1AZXmcgHN1/>
<https://www.facebook.com/share/r/1AN3zkYXNn/>
<https://www.facebook.com/share/1FVNQevZcr/>
<https://www.facebook.com/share/14LWW3GhDxE/>
<https://www.facebook.com/share/p/1EQmHbTskw/>
<https://www.facebook.com/share/p/1BPSj5L4Pb/>
<https://www.facebook.com/share/v/1FRuiGGEhP/>
<https://www.facebook.com/share/1RDASf9kXP/>
<https://www.facebook.com/share/18v1CmJqk7/>

<https://te.20minut.ua/Podii/chi-prichetni-ova-ta-inshi-strukturi-do-silovoyi-mobilizatsiyi-na-tern-11977226.html>
<https://www.facebook.com/share/p/1CUicq4puF/>
<https://te.20minut.ua/Kryminal/mamo-ya-vzhe-ne-isnuyu-yak-uchitel-pedagoga-mobilizuvali-bez-vlk-i-pop-11977086.html>
<https://www.facebook.com/share/p/1Bwcbb4SL6/>
<https://www.youtube.com/watch?v=6DozCUx39uw>
<https://www.facebook.com/share/p/1CvCnUTKuk/>
<https://www.facebook.com/share/19GL6j6grB/>
<https://www.facebook.com/share/14QiYBL29MY/>
<https://www.facebook.com/share/15tdknVvAw/>
<https://galas.te.ua/2025/10/na-ternopilshchyni-mobilizuvaly-dyrektora-zavodu-khirurhichnykh-instrumentiv-khto-teper-riatuvatyme-poranenykh/>
<https://www.facebook.com/share/r/18cxQaDb2i/>
<https://ternopoliany.te.ua/zhittya/108356-napadnikom-na-avto-ttsk-viyavivsyas-kandalnij-pidpriemets-iz-buchacha>
<https://www.facebook.com/share/p/178BMByfUG/>
<https://www.facebook.com/share/v/1Cuhwy9cVq/>
<https://www.facebook.com/share/1FNMNgda2a/>
<https://www.facebook.com/share/1BYcfjCnqN/>
<https://www.facebook.com/share/17mgA31nE8/>
<https://www.facebook.com/share/1BbcxQrQ2x/>
<https://www.facebook.com/share/p/1Fts3XJVLt/>
<https://www.facebook.com/share/r/17Eg5kwiDV/>
https://24tv.ua/ttsk-odesi-lyudi-zablokuvali-avto-viyskovih-pid-chasperevirki_n2927697
<https://youtu.be/2IPkwWYgyFo?si=JaEtJkXDFfqf9Kdo>
<https://www.facebook.com/share/1RDASf9kXP/>
<https://www.facebook.com/share/v/1CdoBBHo68/>
<https://www.facebook.com/share/v/17DQBoo1J6/>
<https://www.facebook.com/share/r/16T5xENyfl/>
https://youtu.be/PIOM2txiwCo?si=zREonMt41k5j_vgG
<https://www.facebook.com/share/19z5XF7VKK/>
<https://www.youtube.com/live/6ENkKv6A3v0?si=BP9v0R8csiSe9CkR>
<https://www.facebook.com/share/v/1BVPBbx3e2/>
<https://ternopoliany.te.ua/zhittya/108182-trenerukhyliant-utik-vid-viiskovykh-ta-politsiibilia-tts-ornava>
<https://www.facebook.com/share/v/1HC9UnqJXU/>
<https://poglyad.te.ua/podii/zablokuvaly-ne-davaly-yisty-ternopilski-tsyvilni-na-dobu-v-poloni-u-vijskovykh-podrobytsi.html>
<https://www.facebook.com/share/v/1BZC4JV63C/>
<https://www.facebook.com/ternopilonetv>
<https://www.facebook.com/share/174nxWtZuk/>
https://1540.com.ua/news/u-ternopoli-liudi-u-formi-zablokuvali-avto-cholovik-i-zhinkavzhe-dobu-sidiat-v-mashini_45939
<https://www.facebook.com/share/p/17nXU5HnkA/>
<https://www.facebook.com/share/p/17RGh4AJGv/>

<https://tenews.org.ua/post/show/vypravdannya-ukhylyantiv-zahrozhuye-nam-trahediyeyu/>
<https://www.facebook.com/share/r/1GcbWs1Zsp/https://www.facebook.com/share/r/1GcbWs1Zsp/>
<https://www.facebook.com/share/v/1BZ1mfFoxN/>
<https://www.facebook.com/gsvster>
<https://www.facebook.com/share/r/1GcbWs1Zsp/https://www.facebook.com/share/r/1GcbWs1Zsp/>
<https://www.facebook.com/share/v/1ACDjwMBRN/>
<https://www.facebook.com/share/r/1GcbWs1Zsp/https://www.facebook.com/share/r/1GcbWs1Zsp/>
<https://www.facebook.com/share/r/1CSDG7ed75/>
<https://www.facebook.com/share/v/1BZ1mfFoxN/>
<https://www.facebook.com/share/r/17LudjqJ5p/https://www.facebook.com/share/r/17LudjqJ5p/>
<https://www.facebook.com/share/r/1AMLdjN8NK/https://www.facebook.com/share/r/1AMLdjN8NK/>
<https://www.facebook.com/share/v/17V9kPfMnk/>
<https://www.facebook.com/share/r/17SfpeyCY4/>
<https://www.facebook.com/share/r/1AMLdjN8NK/>
<https://www.facebook.com/share/1FNMNgda2a/>
<https://www.facebook.com/share/p/1CvCnUTKuk/>
<https://www.facebook.com/share/p/1Bwcbb4SL6/>